

Вдовенко Н. М., Григор'єв Д. І., Ракітін О. Ю., Павленко М. М.

Методичні вказівки

з вивчення дисципліни «Економіка у тваринництві» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ОПП «Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва» за спеціальністю Н2 Тваринництво галузі знань Н «Сільське, лісове, рибне господарство та ветеринарна медицина»

УДК 639.2:658](075.8)

ББК 47.2я73

В 25

*Рекомендовано до видання вченою радою
факультету тваринництва та водних біоресурсів
(Протокол № 7 від 19 березня 2026 року)*

Рецензенти:

Забаштанський М. М., д.е.н., професор, директор ННІ природокористування та гуманітарних наук, Національного університету «Чернігівська політехніка»

Талавиря М. П., д.е.н., проф., завідувач кафедри економічної теорії Національного університету біоресурсів і природокористування України.

Вдовенко Н. М., Григор'єв Д. І., Ракітін О. Ю., Павленко М. М. Економіка у тваринництві. Методичні вказівки з вивчення дисципліни «Економіка у тваринництві» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ОПП «Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва» за спеціальністю Н2 Тваринництво галузі знань Н «Сільське, лісове, рибне господарство та ветеринарна медицина». Київ: РВВ НУБіП України. 2026. – 118 с.

У методичних вказівках для виконання практичних завдань наведено основні економічні показники діяльності підприємств з виробництва продукції тваринництва. Висвітлено питання підвищення ефективності використання трудових, матеріальних ресурсів. Подано характеристику земельних ресурсів, основних і оборотних засобів сільськогосподарських підприємств. Визначено ефективність діяльності підприємств аграрного сектору економіки.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Модуль 1. Теоретико-методичні засади економіки у тваринництві.....	6
Тема 1. ПРЕДМЕТ, МЕТОД І ЗАДАЧІ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЕКОНОМІКА У ТВАРИННИЦТВІ».....	6
Тема 2. ЗЕМЕЛЬНІ РЕСУРСИ ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ	12
Тема 3. ТРУДОВІ РЕСУРСИ І ПРОДУКТИВНІСТЬ ПРАЦІ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ	20
Тема 4. МАТЕРІАЛЬНІ РЕСУРСИ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА	42
Тема 5. ОСНОВНИЙ, ОБОРОТНИЙ КАПІТАЛ І КАПІТАЛ ОБІГУ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ	52
Модуль 2. Ефективність виробництва продукції тваринництва	65
Тема 6. ВИТРАТИ ВИРОБНИЦТВА І СОБІВАРТІСТЬ ПРОДУКЦІЇ.....	65
Тема 7. КІНЦЕВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	75
Тема 8. ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	81
Тема 9. ЕКОНОМІКА ГАЛУЗЕЙ ТВАРИННИЦТВА	92
9.1 Економіка скотарства.....	92
9.2 Економіка свинарства	99
9.3 Економіка птахівництва.....	102
9.4 Економіка вівчарства та козівництва	105
9.5 Економіка у конярстві.....	108
9.6 Економіка у бджільництві	110
Тема 10. ЦІНОУТВОРЕННЯ І ЦІНИ НА ПРОДУКЦІЮ ТВАРИННИЦТВА..	114

ВСТУП

Зростання населення планети значно випереджає приріст продовольства, а голод і недоїдання стають ризиком для здоров'я людини. Досягнення збалансованого харчування населення України забезпечується зміцненням продовольчої безпеки за рахунок повного самозабезпечення країни продукцією як рослинного, так і тваринного походження.

Важливою складовою комплексу навчальних дисциплін, що формують відповідний рівень професійної майстерності у студентів, які навчаються за напрямом «Технологія виробництва продукції тваринництва» є навчальна дисципліна «Економіка у тваринництві».

У процесі вивчення основних тем курсу студент повинен засвоїти ключові поняття економіки; володіти методами і принципами економіки; навчитися самостійно вирішувати завдання з оцінки економічних показників; засвоїти методичні засади економіки галузі тваринництва та окремих видів тваринницької продукції.

Кожна тема складається з двох частин: теоретичної, де висвітлюються економічні процеси в галузі тваринництва, та контрольної, де наводяться перелік запитань і задач для перевірки засвоєння навчального матеріалу.

Мета полягає у оволодінні основними розділами економіки тваринництва, методами організації ефективного господарювання на рівні первинної ланки суспільного виробництва; набуття необхідної сукупності теоретичних і практичних знань з управління економікою на сучасному етапі її розвитку.

Завдання дисципліни полягає в аналізі використання земельних, матеріальних, трудових, фінансових ресурсів, пошук шляхів і резервів збільшення виробництва сільськогосподарської продукції тваринництва і вирішення продовольчих проблем.

Набуття компетентностей:

інтегральна компетентність (ІК): здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми з технології виробництва і переробки продукції тваринництва або у процесі навчання, що передбачає

застосування теорій та методів і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

загальні компетентності (ЗК):

ЗК 3. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

ЗК 6. Здатність до вибору стратегії спілкування; здатність працювати в команді; навички міжособистісної взаємодії.

ЗК 7. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт;

ЗК 9. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

фахові компетентності (ФК):

СК 6. Здатність застосовувати базові знання з економіки, організації та менеджменту у виробництві та переробці продукції тваринництва.

СК 13. Здатність аналізувати господарську діяльність підприємства, вести первинний облік матеріальних цінностей, основних засобів, праці та її оплати.

Програмні результати навчання (ПРН):

ПРН-7. Визначати шляхи пошуку, оброблення та узагальнення інформації.

ПРН-12. Наслідувати основні принципи економіки, організації та менеджменту у виробництві та переробці продукції тваринництва.

ПРН-18. Аналізувати господарську діяльність тваринницького підприємства, вести первинний облік матеріальних цінностей, основних засобів, праці та її оплати.

ПРН-21. Показувати знання основних історичних етапів розвитку предметної області.

Сподіваємось, що запропоновані методичні рекомендації сприятимуть отриманню достатнього рівня знань і здатності до їх практичного застосування, оскільки розрахований не тільки на студентів та науково-педагогічних працівників, а й спеціалістів, керівників підприємств галузі тваринництва.

Модуль 1

Теоретико-методичні засади економіки у тваринництві

Тема 1. Предмет, метод і задачі навчальної дисципліни

«Економіка у тваринництві»

Рушійною силою виробництва є потреби суспільства. Щоб їх задовольнити потрібні ресурси – матеріальні, земельні, _____. Лише за їх допомогою можна виробити необхідні _____ та задовольнити потреби людей.

Ресурси – це продуктивні сили, які існують у тісній взаємодії з виробничими відносинами і в цій єдності створюють спосіб _____.

Об'єктом дослідження економіки АПК є _____ й _____, що виникають і діють лише у аграрних підприємствах і враховують особливості сільськогосподарського виробництва в цілому.

Розрізняють виробничі та економічні відносини.

Виробничі відносини охоплюють стосунки між людьми в процесі виробництва, _____, обміну, _____.

Економічні відносини виходять за межі матеріального _____ і характеризують також соціальний стан суспільства (якість _____, рівень освіти, _____).

Сільськогосподарське (аграрне) підприємство – це юридична особа основним видом діяльності якої є виробництво та переробка _____, виручка від реалізації якої становить не менше _____ відсотків загальної суми виручки.

Практичного використання в економіці сільськогосподарського виробництва набули такі _____ методи економічних досліджень: монографічний, _____, розрахунково-конструктивний, _____, нормативний, _____, економіко-_____, _____, економіко-статистичний, абстрактно-логічний.

Завдання 1: Вставити правильне визначення (наведено нижче):

Монографічний метод _____

Використовується у процесі детального вивчення окремих спостережень, обраних об'єктом спеціального дослідження. Його застосування дозволяє виявити тенденції, можливості зростання економіки сільськогосподарського підприємства.

Розрахунково-конструктивний метод _____

Розрахунково-конструктивний метод передбачає розробку кількох варіантів вирішення економічної _____, їх оцінку з наступним вибором найкращого з них. Цей метод включає багато прийомів, що забезпечують відносну точність економічних прогнозів і _____ показників.

Нормативний метод _____

Експериментальний метод

Організація і проведення наукового експерименту, особисті спостереження забезпечують високу достовірність дослідження, глибоке вивчення процесів, що відбуваються.

Економіко-математичний метод _____

Балансовий метод _____

Економіко-статистичний метод _____

Абстрактно-логічний метод _____

Визначення до завдання 1.

а) використовується для всебічного й глибокого вивчення окремих явищ, процесів та виявлення причинно-наслідкових зв'язків їх розвитку.

б) передбачає розробку економічних нормативів витрат праці, матеріальних ресурсів, капітальних вкладень, що використовуються при плануванні і прогнозуванні сільськогосподарського виробництва, аналізі його фактичного стану.

в) широко застосовують для прогнозування та планування сільськогосподарського виробництва й економічних процесів розвитку.

е) застосовується для оптимізації сільськогосподарського виробництва, під час прогнозування важливих параметрів економічного розвитку і кількісної

оцінки впливу тих або інших факторів на результат за наявності кореляційних зв'язків і взаємозалежностей.

ж) використовується для планування й аналізу економіки на різних рівнях з метою встановлення пропорційності в її розвитку і своєчасного виявлення диспропорцій у процесі досягнення поставленої мети. За його допомогою оцінюються темпи та пропорції відтворення на сільськогосподарських підприємствах.

г) передбачає постановку експериментів, що розглядаються як практичний крок до перевірки теоретично осмислених проблем. Експерименти повинні базуватися на точних розрахунках, реальних передбаченнях, підтверджувати правильність теоретичних розробок, уточнювати їх або ж спростовувати.

є) використовують під час вивчення процесів, фактів, масових явищ, виявленні тенденцій та закономірностей їх розвитку. Він дає можливість встановити кількісний вплив окремих факторів на досліджуваний результат, виявити головні чинники, що зумовили зміни в перебігу економічних процесів

д) використовується на всіх стадіях вирішення економічних проблем. За його допомогою формулюються категорії, поняття, економічні теорії і гіпотези, висновки та науково-практичні рекомендації.

З метою вивчення економічних явищ застосовуються прийоми і методи статистики: порівняння, статистичних групувань, кореляційного аналізу.

Економічні показники – це інформаційний носій певних кількісних та якісних характеристик економічних явищ і процесів.

Завдання 2: Вписати визначення:

Індукція _____

Дедуція (від латинського “deductio” – виведення) – одна із форм висновку від загального до окремого.

Аналіз _____

Наприклад, система виробничих відносин розчленовується на відносини в окремих сферах суспільного відтворення, а у системі продуктивних сил виділяють їх окремі елементи, які підлягають самостійному розгляду.

Так відбувається обґрунтування окремих економічних категорій.

Синтез _____

Синтез дозволяє комплексно дослідити сутність явищ і процесів.

Завдання 3:

1. Матеріальне виробництво вважається головною сферою людської діяльності. Проте у розвинених країнах більш динамічно розвивається нематеріальне виробництво і саме в цій сфері створюється більша частина суспільного продукту.

Чим можна пояснити таку тенденцію розвитку сучасної економіки?

Запишіть пояснення та розв'язок до завдання 3:

Агропромисловий комплекс України є складовою національного господарства та виступає єдиною цілісною виробничо-економічною системою, що об'єднує низку сільськогосподарських, промислових, науково-виробничих і

навчальних галузей, спрямованих на одержання, транспортування, зберігання, переробку та реалізацію сільськогосподарської продукції.

За своїм складом та структурою він відрізняється від інших міжгалузевих комплексів і визначає соціально-економічний розвиток країни, рівень життя населення, продовольчу безпеку та забезпечення промисловості сільськогосподарською сировиною.

Агропромисловий комплекс включає:

1 сфера – _____;

2 сфера – _____;

3 сфера – _____.

Агропромисловий комплекс – це _____

Основою агропромислового комплексу є _____ комплекс.

Запитання для самоконтролю

1. Яке значення має сільське господарство в економіці України?
2. Найбільш поширені форми господарювання в сільському господарстві?
3. Нові форми господарювання та перспективи їх розвитку?
4. В чому полягають особливості сільського господарства, які відрізняють його від інших галузей народного господарства?
5. Що є предметом вивчення науки «Економіка виробництва продукції тваринництва»?
6. Як проявляється дія об'єктивних економічних законів у сільському господарстві?
7. Які методи дослідження використовують при вивченні економіки сільського господарства?

Тема 2. Земельні ресурси та їх використання в сільському господарстві

Загальна земельна територія України становить 60,36 млн.га.

Серед усіх земельних угідь найбільшу господарську цінність мають сільськогосподарські угіддя – _____, багаторічні культурні насадження, залежі і перелоги, _____.

Структуру сільськогосподарських угідь визначає процентне відношення _____ до їх загальної площі.

В структурі сільськогосподарських угідь найбільшу питому вагу займає _____, найменшу _____.

_____ – це основний документ земельного законодавства, яким регулюються земельні відносини з метою створення необхідних умов для раціонального використання й охорони земель, рівноправного розвитку всіх форм власності на землю і форм господарювання.

Земельні відносини – це суспільні відносини щодо володіння _____, користування і _____ землею.

Передбачається **три форми власності на землю**: приватна, комунальна і _____.

Земельним кодексом встановлені норми безоплатної передачі земельних ділянок громадянам України:

1. _____;
2. _____;
3. _____.

Земельний кадастр – це система необхідних відомостей і документів про місце _____, їх розподіл поміж власниками землі і землекористувачами за категоріями земель, _____, класифікацію, кількісну та якісну характеристику і народногосподарську цінність.

Основними **складовими частинами** державного земельного кадастру є:

1. _____;
2. _____;
3. _____;
4. _____;

5. _____;
6. _____;
7. _____.

Грошову оцінку земельних ділянок – проводиться за методикою, яка затверджується Кабінетом Міністрів України. Залежно від призначення та порядку проведення грошова оцінка земельних ділянок може бути нормативною і експертною: _____ грошова оцінка земельних ділянок використовується для визначення розміру земельного податку, втрат сільськогосподарського виробництва, економічного стимулювання раціонального використання та охорони земель; _____ грошова оцінка використовується при здійсненні цивільно-правових угод щодо земельних ділянок.

Для визначення грошової оцінки земель розраховується *диференціальний рентний дохід* з гектара орних земель (у центнерах зерна). Диференціальний рентний дохід з орних гектара земель розраховується у центнерах зерна за економічною оцінкою по виробництву зернових культур за формулою:

$$P_{\text{дн}} = (U * Ц - B - B * K_{\text{нр}}) : Ц, \quad (2.1)$$

де $P_{\text{дн}}$ - диференціальний рентний дохід з 1га орних земель, ц;

U – урожайність зернових культур, ц/га;

$Ц$ – ціна реалізації 1ц зерна, грн;

B – виробничі витрати на 1га посіву, грн;

$K_{\text{нр}}$ – коефіцієнт норми рентабельності.

Коефіцієнт норми рентабельності встановлено на рівні 0,35.

Для визначення грошової оцінки земель обчислюється *загальний рентний дохід* як сума диференціального та абсолютного рентних доходів. *Абсолютний рентний дохід* це постійна величини, встановлена по Україні на гектар угідь і дорівнює _____.

Грошова оцінка одного гектара різних видів земель визначається за формулою:

$$Г_{\text{оз}} = P_{\text{зд}} * Ц * T_{\text{к}}, \quad (2.2)$$

де $G_{оз}$ – грошова оцінка одного гектара земель, грн;

$P_{з\delta}$ – загальний рентний дохід з 1га відповідних видів земельних угідь,ц;

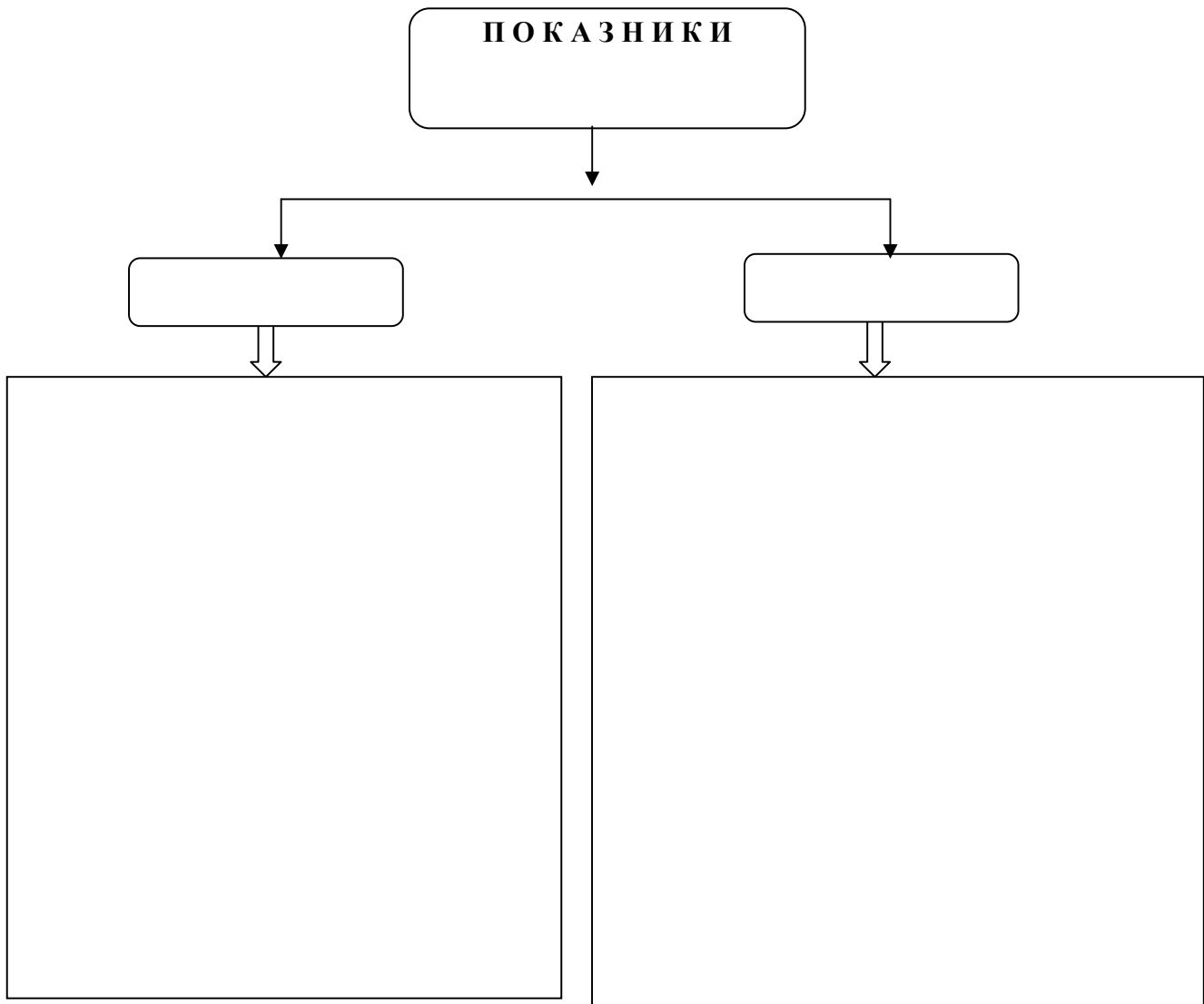
$Ц$ – ціна реалізації 1ц зерна, грн;

T_k – термін капіталізації рентного доходу, років.

Термін капіталізації рентного доходу встановлюється на рівні ____ роки.

Економічна ефективність використання земельних угідь у сільському господарстві характеризується системою натуральних і вартісних показників.

Записати в подану нижче схему показники для оцінки ефективності використання земельних ресурсів

Рівень інтенсивності використання земельних ресурсів визначають за такими показниками:

- *ступенем господарського використання землі* – розраховується діленням площі сільськогосподарських угідь на всю земельну площу господарства;

- *ступенем розораності* – визначається як частка від ділення площі ріллі і багаторічних насаджень на площу сільськогосподарських угідь;

- *ступенем меліорованості* – визначається як відношення площі меліорованих земель до загальної площі сільськогосподарських угідь;

- *коефіцієнтом повторного використання землі* – розраховується відношенням посівної площі разом з площею повторних посівів до посівної площі господарства;

- *питома вага інтенсивних культур* у загальній посівній площі підприємства.

Задачі:

1. Визначити економічну ефективність використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах. Площа сільськогосподарських угідь - 4620 га, рілля – 4200 га. Вироблено за рік зерна – 48200 ц, соняшнику – 16310 ц, молока – 42215 ц, м'яса всіх видів – 7620 ц, в т.ч. свинини – 2950 ц.

Вартість валової продукції – 19560 тис. грн, дохід від реалізації продукції – 18620 тис. грн, прибуток – 5620 тис. грн.

Розв'язок: _____

2. Визначити грошову оцінку 1 га орних земель у сільськогосподарських підприємствах, зробити висновок

Показник	Підприємства	
	ТОВ «Зоря»	ТОВ «Світанок»
Витрати на 1 га посіву зернових культур, грн	6260	7280
Урожайність зернових культур, ц/га	52	48
Ціна реалізації 1ц зерна, грн	290	320

Розв'язок: _____

3. У підприємстві 6400 га землі, у тому числі площа сільськогосподарських угідь – 5300 га, площа ріллі – 4900 га, площа посіву зернових – 3200 га, пасовищ – 240 га.

Визначити ступінь господарського використання землі, рівень розораності земель, питому вагу зернових і пасовищ.

Розв'язок: _____

4. Підприємство має 5400 га сільськогосподарських угідь, у тому числі площа ріллі – 4600 га, сінокосів – 300 га, пасовищ – 400 га. Площа кормових культур – 1700 га, зернових культур – 2500 га, у тому числі озимої пшениці і жита – 2000 га, проса – 70 га, гречки – 90 га.

Розрахувати загальну кормову площу.

Розв'язок: _____

5. Визначити грошову оцінку 1 га ріллі, якщо диференціальний рентний дохід складає 9,4 ц/га, ціна реалізації 1 ц зерна – 260 грн, термін капіталізації – 33 роки.

Розв'язок: _____

6. Визначити структуру сільськогосподарських угідь, якщо сіножаті у підприємстві – 400 га, пасовищ – 700 га, ріллі – 5200 га, зернових культур 3100 га, кормових культур – 1600 га, багаторічних насаджень – 1200 га, загальна кормова площа – 2600 га.

Розв'язок: _____

7. Розрахувати структуру сільськогосподарських угідь підприємства:

Угіддя	Базисний рік		Звітний рік		Звітний рік у % до базисного
	га	%	га	%	
Рілля	2640		2560		
Сіножаті	408		406		
Пасовища	232		198		
Багаторічні насадження	104		92		
Перелоги	-		-		
Всього с.-г. угідь					

Висновок

8. Визначити економічну ефективність використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах:

Показник	Підприємства	
	«Дружба»	«Колос»
Вихідні дані		
Сільськогосподарські угіддя, га	2642	2358
в т. ч. ріллі	2263	2214
Вироблено за рік, ц:		
зерна	46810	51256
молока	33704	48283
м'яса всіх видів (у живій масі)	4823	5692
в. т.ч. свинини	2676	2106
Вартість валової продукції, тис. грн.	10816	12424
Дохід (виручка) від реалізації, тис. грн.	11248	13092
Прибуток, тис. грн.	2120	3460
Економічна ефективність використання земельних ресурсів		
Вироблено на 100 га с.-г. угідь, ц:		
молока		
м'яса всіх видів (у живій масі)		
Вироблено на 100 га ріллі, ц:		
зерна		
свинини (у живій масі)		
Одержимо на 1 га с.-г. угідь, грн.:		
вартості валової продукції		
дохід (виручка) від реалізації		
прибутку		

Висновок

9. Визначити грошову оцінку 1 га орних земель у сільськогосподарських підприємствах:

Показник	Підприємства	
	«Дружба»	«Колос»
Вихідні дані		
Витрати на 1 га зернових культур, грн.	4220	4640
Урожайність зернових культур, ц/га	42	58
Ціна реалізації 1 ц зерна, грн.	120	120
Коефіцієнт норми рентабельності	0,35	0,35
Абсолютний рентний дохід на 1 га, ц	1,6	1,6
Термін капіталізації доходу, років	33	33
Розрахункові дані		
Диференційний рентний дохід на 1 га, ц		
Загальний рентний дохід на 1 га, ц		
Грошова оцінка 1 га орних земель, грн.		

Висновок

Запитання для самоконтролю

1. В чому проявляються особливості землі як засобу виробництва в сільському господарстві?
2. Види родючості ґрунтів?
3. Категорії земельного фонду за цільовим призначенням?
4. Склад і структура сільськогосподарських угідь України?
5. Основні землевласники і землекористувачі сільськогосподарських угідь, їхні права та обов'язки?
6. Власність на землю, платність землекористування, земельна рента і рентні платежі?

Тема 3. Трудові ресурси і продуктивність праці в сільському господарстві

Трудові ресурси – це населення в працездатному віці яке за віком, освітою або фізичним станом відповідає певній сфері діяльності, може виробляти матеріальні блага і надавати послуги.

Ринок праці – це ринок ресурсів праці як товару, рівноважна ціна і кількість якого визначаються взаємодією попиту і пропозиції.

До облікового складу включають усі категорії постійних, тимчасових і сезонних працівників, прийнятих на роботу згідно з наказом незалежно від того, перебувають вони на роботі чи у відпустці, у відрядженні, на лікарняному або тимчасово не працюють з інших причин.

Явочна чисельність включає всіх працівників, що звелися на роботу. Різниця між обліковою та явочною чисельністю працівників характеризує кількість цілоденних простоїв (відпустки, хвороби, відрядження та ін.) та вказує на можливі резерви у розвитку підприємства.

Середньооблікова чисельність працівників за певний період визначається як сума середньомісячної чисельності, поділена на кількість місяців у _____ періоді.

Так, середньорічна чисельність працівників визначається шляхом складання _____ за всі місяці року і діленням на 12.

Структура персоналу характеризується складом і кількісним співвідношенням окремих категорій і груп працівників підприємства.

Коефіцієнт найму (K_H) розраховують за формулою:

$$K_H = ЧП_{ПР} : ЧП_{НР}, \quad (3.1)$$

де $ЧП_{ПР}$ – чисельність працівників, прийнятих на роботу до підприємства протягом року; $ЧП_{НР}$ – чисельність працівників на підприємстві на початок року.

Коефіцієнт вибуття (K_B) можна розрахувати з виразу:

$$K_B = ЧП_B : ЧП_{НР}, \quad (3.2)$$

де ЧП_В – чисельність вибулих працівників протягом року.

За допомогою вказаних вище показників можна визначити:

темп зміни чисельності працівників на підприємстві (Т_З) за формулою:

$$Т_{З} = (К_{Н} - К_{В}) \cdot 100 \%, \quad (3.3)$$

коефіцієнт валового обороту робочої сили (О_{РС}) за формулою:

$$О_{РС} = К_{Н} + К_{В} \quad (3.4)$$

Рух трудових ресурсів сільськогосподарського підприємства характеризують також показники:

коефіцієнт необхідного обороту (К_{НО}) визначається як відношення числа робітників звільнених за даний період за причинами виробничого або загальнодержавного характеру (Р_{НО}), в тому числі у зв'язку зі скороченням кількості і переведенням на інші підприємства, вступом на навчання, призовом на військову службу, втратою працездатності, до середньооблікової кількості працівників за той же період (Р) у % за формулою:

$$К_{НО} = (Р_{НО} : Р) \cdot 100 \%, \quad (3.5)$$

коефіцієнт надлишкового обороту, або коефіцієнт плинності кадрів (К_{ПЛ}) визначається як відношення числа робітників звільнених за даний період за власним бажанням, за прогул і інші порушення трудової дисципліни (Р_З), до середньоспискової кількості працівників за той же період (Р) (у %) за формулою:

$$К_{ПЛ} = (Р_{З} : Р) \cdot 100 \%, \quad (3.6)$$

стабільність, або "відданість" персоналу, тобто середній стаж роботи працівника на підприємстві (К_{СП}) визначається як відношення загальної суми років роботи на одному підприємстві всього персоналу (З_{СП}) до середньооблікової кількості працівників. Розраховується за формулою:

$$К_{СП} = З_{СП} : Р, \quad (3.7)$$

рівень дисципліни персоналу (К_{РД}) визначається відношенням людино-днів неявки на роботу (Н_{ЯР}) до загальної кількості відпрацьованих людино-днів (Т_Ф). Обчислюється за формулою:

$$К_{РД} = Н_{ЯР} : Т_{Ф}, \quad (3.8)$$

Рівень використання трудових ресурсів у сільськогосподарських підприємствах характеризують такі показники:

кількість відпрацьованих людино-днів (людино-годин) одним працівником за рік;

коефіцієнт використання трудових ресурсів визначається як відношення фактично відпрацьованого робочого часу одним працівником за рік до можливого його річного фонду.

Чисельність основних робітників ($Ч_{OP}$) на підприємстві розраховується за формулою:

$$Ч_{OP} = T_{СУМ} : (\Phi_{Д} \cdot K_{ВН}) \quad (3.9)$$

де $T_{СУМ}$ – сумарна трудомісткість виробничої програми (або за видами робіт); $K_{ВН}$ – коефіцієнт виконання норм виробітку основними робітниками (або за видами робіт); $\Phi_{Д}$ – дійсний фонд робочого часу працівника.

Чисельність допоміжних робітників ($Ч_{ДР}$) за професіями визначається за формулою:

$$Ч_{ДР} = N_{Р.М} : N_{ОБСЛ} \quad (3.10)$$

де $N_{Р.М}$ – число робочих місць (одиниць обладнання $N_{ОБЛ}$); $N_{ОБСЛ}$ – норма обслуговування.

Чисельність прибиральниць ($Ч_{ПРИБ}$) розраховується за формулою:

$$Ч_{ПРИБ} = S_{ВИР} : N_{ОБСЛ} \quad (3.11)$$

де $S_{ВИР}$ – загальна площа всіх виробничих приміщень; $N_{ОБСЛ}$ – норма обслуговування.

Для вимірювання *сезонності сільськогосподарського виробництва* використовують такі показники:

1. *Помісячний розподіл затрат праці у відсотках до річних затрат.* На основі календарного графіка робіт визначають плановий помісячний розподіл праці, а за кінцевими результатами року – фактичний. Їх порівняння дає можливість оцінити хід виробничого процесу і планувати потребу в найманих працівниках.

2. *Розмах сезонності*. Визначається діленням відпрацьованих людино-годин у місяці їх максимальних затрат на відпрацьовані людино-години в місяці мінімальних витрат. Чим більше кількісне значення має цей показник, тим більша сезонність виробництва на аграрному підприємстві і тим складніше йому вирішувати виробничі завдання, що стоять перед ним.

3. *Сезонне навантаження* розраховують діленням відпрацьованих людино-годин у місяці їх максимальних затрат на середньомісячну кількість відпрацьованих людино-годин.

Запас праці визначають з урахуванням ефективного річного фонду робочого часу одного працівника. Звідси запас ($Z_{\text{п}}$) праці можна визначити з виразу:

$$Z_{\text{п}} = 1800 \cdot \text{ЧП}_{\text{п}}, \quad (3.12)$$

де $\text{ЧП}_{\text{п}}$ – чисельність постійних працівників підприємства.

Коефіцієнт виконання норм виробітку ($K_{\text{вн}}$) можна визначити і в цілому по підприємству враховуючи при цьому сукупність усіх технологічних операцій за формулою:

$$K_{\text{вн}} = N_3 : L_3, \quad (3.13)$$

де N_3 – відпрацьовані на технологічних операціях нормо-зміни; L_3 – відпрацьовані людино-зміни, які визначають діленням фактично відпрацьованих людино-годин при виконанні технологічних операцій на тривалість зміни в годинах.

Продуктивність праці – це показник її ефективності, результативності, що характеризується співвідношенням обсягу продукції, робіт чи послуг, з одного боку, та кількістю праці витраченої на виробництво цього обсягу, з іншого.

При цьому продуктивність праці характеризують показники: виробіток і трудомісткість.

Виробіток – це прямий показник рівня продуктивності праці, що визначається кількістю продукції (робіт, послуг) виробленої одним працівником за одиницю робочого часу.

Математично цю залежність можна виразити за формулами:

$$W = Q : T \quad (3.14) \quad \text{або}$$

$$W = Q : N, \quad (3.15)$$

де W – продуктивність праці; Q – обсяг виробленої продукції (робіт, послуг); T – час, витрачений на виробництво продукції; N – чисельність працівників.

Трудомісткість – це обернений показник рівня продуктивності праці, що характеризується кількістю праці витраченої у сфері матеріального виробництва до загального обсягу виробленої продукції і розраховується за формулою:

$$t = T : Q \quad (3.16)$$

Залежно від складових частин трудомісткості виділяють такі її види:

технологічна трудомісткість визначається витратами праці робітників, які зайняті в основному виробництві. Розраховується для окремих операцій, продукції;

трудомісткість обслуговування, яка визначається витратами праці допоміжних робітників;

трудомісткість управління визначається витратами праці керівників, спеціалістів, технічних виконавців;

повну трудомісткість продукції, яка відображає всі витрати на виготовлення одиниці кожної продукції.

Задачі:

1. Визначити, як зміниться продуктивність праці за таких даних: у звітному році обсяг товарної продукції на підприємстві обчислювався сумою у 93 млн грн. при чисельності працівників 4 тис. чол. У плановому періоді обсяг товарної продукції зросте на 20 %, а економія трудових витрат становитиме 200 чол.

Розв'язок: _____

2. Визначити виробіток на одного працівника у плановому році і його зростання в процентах до базового року, якщо у році 250 робочих днів, річний виробіток у базовому періоді становив 18,6 тис. грн/людино-рік. За планом обсяг випуску продукції становив 3688 тис. грн/рік, а зниження трудомісткості виробничої програми – 2000 людино-днів.

Розв'язок: _____

3. Вартість виробничої програми підприємства становила 2840 тис. грн/рік. Продуктивність праці на початок планового періоду дорівнювала 8,2 тис. грн/людино-рік. За п'ять років чисельність промислово-виробничого персоналу зростає на 30 %, а середньорічний приріст продуктивності праці – на 4 %. Визначити обсяг випуску продукції на кінець періоду.

Розв'язок: _____

4. Обсяг випуску валової продукції у незмінних цінах протягом базового періоду становив 163 млн грн, а середньорічна чисельність персоналу 16,2 тис. чол. У плановому періоді передбачено випустити валової продукції на 170,5 млн грн, а фактично вироблено на 177,6 млн грн. При цьому середньорічна чисельність персоналу становила 16,0 тис. чол. замість 17,0 тис. чол. за планом.

Проаналізувати виконання плану підприємства за продуктивністю праці.

Розв'язок: _____

5. На плановий період визначено обсяг виробничої програми 5685,5 тис. грн. Виробіток на одного працюючого у базовому періоді становив 8,3 тис. грн. За рахунок кращої організації виробництва чисельність промислово-виробничого персоналу передбачено зменшити на 46 чол. Визначити відсоток зростання продуктивності праці за плановий період і чисельність працюючих у ньому.

Розв'язок: _____

6. Визначити виробіток на одного працівника у плановому році і його зростання у процентах до базового року, якщо відомо, що у році 230 робочих днів. Річний виробіток у базовому періоді становив 16 тис. грн./людино-рік. За планом обсяг випуску продукції дорівнював 5,7 млн грн./рік, а зниження трудомісткості виробничої програми – 2300 людино-днів.

Розв'язок: _____

7. У минулому році було виготовлено продукції на суму 2210 млн грн. У році, що планується, її випуск збільшиться на 5 %. Чисельність працюючих у минулому році складала 2500 осіб, але ж планом передбачено скоротити її на

50 осіб. Визначити, яке заплановане зростання продуктивності праці на підприємстві.

Розв'язок: _____

8. Визначити, як зміниться продуктивність праці за таких даних: у звітному році обсяг товарної продукції на підприємстві обчислювався сумою у 21 млн грн при чисельності працівників 3 тис. чол. У плановому періоді обсяг товарної продукції зросте на 20 %, а економія трудових витрат становитиме 300 осіб.

Розв'язок: _____

9. Визначити виробіток на одного працівника у плановому році і його зростання у процентах до базового року, якщо відомо, що у році 230 робочих днів. Річний виробіток у базовому періоді становив 16 тис. грн/людино-рік. За планом обсяг випуску продукції дорівнював 5,7 млн грн/рік, а зниження трудомісткості виробничої програми – 2300 людино-днів.

Розв'язок: _____

10. Скласти баланс робочого часу одного середньооблікового робітника і розрахувати чисельність робітників, необхідних для виконання виробничої програми трудомісткістю 345350 нормо-годин. Відомо, що режим роботи однозмінний у п'ятиденному робочому тижні. Цілоденні невиходи на роботу становлять (днів): на чергові відпустки – 17,6; відпустки на навчання – 1,1; через хворобу – 5,6; декретні – 2,3; виконання державних обов'язків – 0,65. втрати часу у зв'язку із скороченням робочої зміни становитимуть: для підлітків – 0,05; для матерів-годувальниць – 0,15. Вихідні та святкові дні складатимуть 110 днів/рік. Середній відсоток виконання норм заплановано на рівні 2 %.

Баланс робочого часу середньооблікового робітника

Показники	Очікувані результати
1. Кількість календарних днів	
2. Вихідні та святкові дні	
3. Номінальний фонд робочого часу, днів	
4. Цілоденні невиходи на роботу, днів	
з них:	
чергові відпустки	
додаткові відпустки на навчання	
у зв'язку з непрацездатністю (через хворобу)	
виконання державних обов'язків	
з дозволу адміністрації	
декретні відпустки	
прогули	
цілоденні простої	
5. Явочний робочий час, днів	
6. Номінальна тривалість робочого дня, год.	
7. Скорочення тривалості робочого дня, год.	
у тому числі	
підлітків	
матерів-годувальниць	
8. Фактична тривалість робочого дня, год.	
9. Дійсний (ефективний) фонд робочого часу за рік, год.	

Розв'язок: _____

11. Середньооблікова чисельність працівників за звітний період склала 400 чоловік. На протязі року прийнято на роботу 30 чоловік, звільнено 45 чоловік, в тому числі за порушення трудової дисципліни 17 чоловік, за власним бажанням 15 чоловік. Визначити показники руху трудових ресурсів.

Розв'язок: _____

12. Чисельність працівників у цеху птахофабрики за звітний рік становила 46 чол., обсяг валової продукції склав 920 тис. грн. У плані на рік обсяг валової продукції збільшиться на 16,3%, продуктивність праці – на 7%.

Визначити на наступний рік обсяг валової продукції, продуктивність, праці, чисельність працівників.

Розв'язок: _____

13. Виробнича програма цеху переробки сільськогосподарської продукції на рік – 360,2 тис. умовних банок. Норма часу на один виріб – 0,2 години. На одного працівника планується: вихідні і святкові дні – 107, середня тривалість

щорічної відпустки – 22 дні, невиходи через хворобу – 3 дні, інші і невиходи – 5 днів. Середня тривалість робочої зміни – 7,9 години.

Визначити чисельність основних працівників.

Розв'язок: _____

14. Визначити рівень і оцінити зміни продуктивності праці в сільськогосподарському підприємстві та головній його галузі.

Таблиця 3.2

Показники	Рік	
	Базисний	Звітний
Середньорічна чисельність працівників, чол.	420	386
Витрати праці в господарстві, тис. люд/год.	2751	2423
В т.ч. на виробництво м'яса (головна галузь)	1227	1451
Вартість валової продукції, тис. грн.	4612	4806
Виробництво м'яса, ц	5620	6300

Розв'язок: _____

15. Визначити потребу в працівниках, що обслуговують молочну ферму.

Методика виконання. Для визначення розрахункової кількості працівників необхідно кількість поголів'я поділити на норму обслуговування. Потреба в працівниках визначається діленням річного фонду часу по розрахункових працівниках на річний фонд часу одного працівника (річний фонд одного працівника в тваринництві – 285 днів). Річний фонд часу визначається добутком розрахункової кількості працівників на 365 днів. Розрахунок оформити в таблицю.

Розрахункова потреба в працівниках для обслуговування великої рогатої худоби

Категорія працівників	Кількість голів ВРХ	Норма обслуговування, голів	Розрахункова кількість працівників, чол.	Річний фонд часу всіх працівників, люд.-днів	Потрібно мати працівників, чол.
Доярки	980	25			
Скотарі дійного стада	980	50			
Нічні скотарі	980	300			
Механізатори	980	150			
Всього					

Розв'язок: _____

16. Сезонне підприємство почало працювати з 17 травня. Облікова чисельність працівників складала (осіб): 17 травня – 300; 18 травня – 330; 19 травня – 350; 20 травня – 360; з 21 по 31 травня – 380; з 1 червня по 31 грудня – 400. Визначити середньооблікову чисельність працівників у травні та за рік.

Розв'язок: _____

17. Втрати робочого часу через плинність на одного працівника склали 4 дні, а плинність по підприємству – 85 осіб. Плановий виробіток на людино-день становить 80 тис. грн. Розрахувати економію робочого часу і можливий додатковий випуск продукції у результаті усунення плинності.

Розв'язок: _____

18. Обсяг валової продукції господарства – 2354,6 тис. грн, продуктивність праці одного працівника – 6340 грн. Планом передбачається зменшення чисельності працівників на 27 осіб. Визначити темпи росту продуктивності праці.

Розв'язок: _____

19. Розрахувати чисельність електриків, якщо обсяг робіт із технічного обслуговування – 4700 ремонтних одиниць, норма обслуговування одним електриком – 960 ремонтних одиниць; підприємство працює у дві зміни.

Розв'язок: _____

20. Чисельність працівників на ООО «Глобинский м'ясокомбінат» на початок року становить 1558 чол. Оскільки основною робочою силою вказаного підприємства є наймані працівники, то протягом року було прийнято на роботу 515 чол. Розрахувати коефіцієнт найму.

Розв'язок: _____

21. Чисельність працівників на підприємстві на початок року становила 247 чол. Чисельність вибулих працівників протягом року дорівнює 15 чол. Визначити показник динаміки робочої сили - коефіцієнт вибуття.

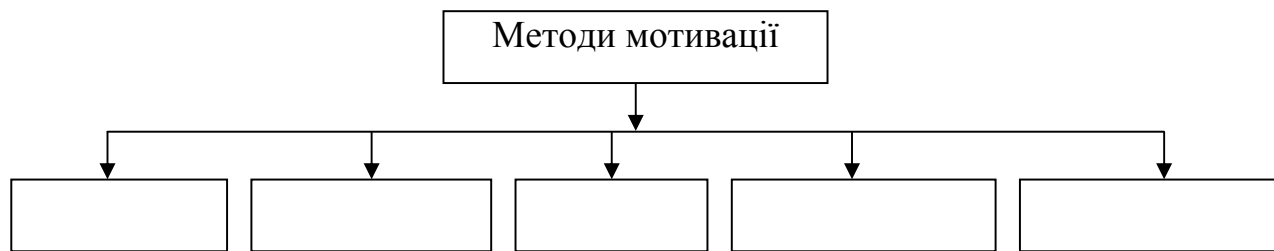
Розв'язок: _____

Запитання для самоконтролю

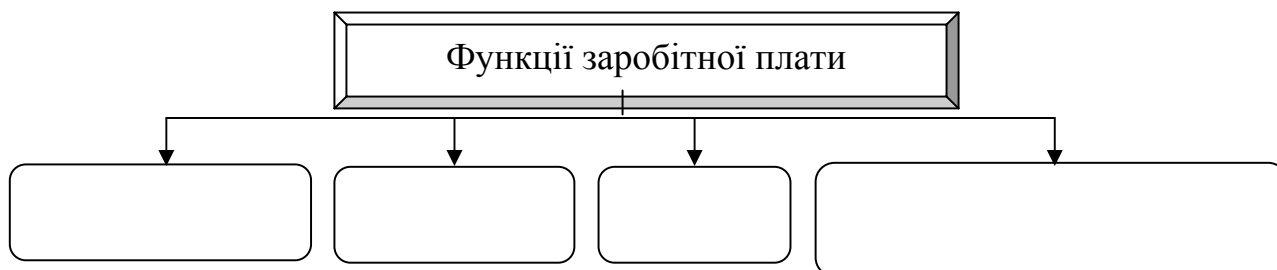
1. Дайте визначення поняття «трудові ресурси» і охарактеризуйте їх склад.
2. На які категорії працівників класифікуються трудові ресурси сільськогосподарських підприємств?
3. За якими показниками здійснюється оцінка ефективності використання трудових ресурсів? Розкрийте методику визначення цих показників та їх економічний зміст.
4. Дайте визначення поняття «продуктивність праці».
5. Яке економічне та соціальне значення має підвищення продуктивності праці в сільськогосподарському підприємстві?
6. Наведіть відомі Вам види трудомісткості.
7. Що розуміють під управлінням продуктивністю праці?
8. Назвіть методи вимірювання продуктивності праці.
9. Вкажіть переваги і недоліки кожного методу вимірювання продуктивності праці?
10. Охарактеризуйте показники вартісного методу вимірювання продуктивності праці.
11. Які Ви знаєте показники натурального методу вимірювання продуктивності праці? Дайте їх визначення.
12. Що розуміють під факторами зростання продуктивності праці? Які виділяють їх основні групи?
13. Дайте визначення резервів підвищення продуктивності праці.
14. Наведіть класифікацію резервів підвищення продуктивності праці за місцем дії.

Економічне стимулювання праці в сільськогосподарському виробництві

Варіанти мотивації праці на сільськогосподарському виробництві за основними групами методів управління

Заробітна плата – це винагорода обчислена, як правило, у _____ вираженні, яку за трудовим договором власник або уповноважений ним орган _____ працівникові за виконану ним роботу.

Функції заробітної плати

Основними видами заробітної плати є номінальна та реальна заробітна плата.

_____ сума коштів, що отримана працівником за свою працю.

_____ кількість товарів і послуг, які працівник може придбати за зароблену суму грошей.

Заробітна плати робітників і службовців складається з основної (постійної) і додаткової (змінної) частин, а також заохочувальних виплат.

Згідно із Законом України «Про оплату праці» *основна заробітна плата* – це винагорода за виконану роботу відповідно до встановлених норм праці.

Додаткова заробітна плата – це винагорода за працю понад установлені норми за трудові успіхи та винахідливість і за особливі умови праці.

Форми і системи оплати праці

Задачі:

1. Вважається, що додаткова оплата праці зумовлена більш продуктивною працею працівника, оскільки вона забезпечує виробництво додаткового продукту. Проте якщо працівник одержує надбавку за особливі умови праці, доплату за безперервний стаж роботи, то чи можна ці надбавки вважати додатковою заробітною платою?

Чим зумовлена необхідність існування сучасної структури заробітної плати?

Пояснення: _____

2. Харчування є однією з фізіологічних потреб людини, проте висока частка витрат на харчування в доходах населення характеризує низький рівень життя людини. Чим це можна пояснити?

Пояснення: _____

3. Скласти баланс робочого часу одного середньоспискового робітника і розрахувати чисельність робітників, необхідних для виконання виробничої програми трудомісткістю 336 350 нормо-год. Відомо, що режим роботи однозмінний при п'ятиденному робочому тижні.

Цілоденні невиходи на роботу становлять, днів: на чергові відпустки – 15,6; відпустки на навчання – 1,2; через хворобу – 6,6; декретні – 2,1; виконання державних обов'язків – 0,5. Втрати часу у зв'язку із скороченням робочої зміни становитимуть: для підлітків – 0,05, для матерів-годувальниць – 0,15. Номінальний фонд робочого часу налічуватиме 255 днів/рік.

Середній процент виконання норм заплановано на рівні 110 %.

Розв'язок: _____

4. Розрахувати годинну тарифну ставку робітників цеху при середньому розряді 3,5, якщо відомо, що тарифна ставка I розряду становить 1,2 грн/год., а тарифні коефіцієнти III і IV розрядів відповідно 1,2 і 1,33.

Розв'язок: _____

5. Визначити заробітну плату кожного члена бригади, якщо відомо, що бригада заробила за місяць 1200 грн. Усі члени бригади працюють за нормальних умов праці. Годинна тарифна ставка I розряду в нормальних умовах – 1,3 грн./год. Робітники V і III розрядів відпрацювали 170 год./міс, а робітники IV розряду – 150 год./міс. Тарифні коефіцієнти за розрядами становлять: III – 1,2; IV – 1,33; V – 1,5.

Розв'язок: _____

6. Визначити доплати по відрядно-преміальній системі працівникам, які зайняті в сільськогосподарському виробництві на виготовленні основної продукції і преміюються за виконання і перевиконання цехом місячного плану в розмірі 20 % місячного відрядного заробітку, а інші працівники – в розмірі 15 %. Фонд заробітної плати працівників по відрядним розцінкам першої групи робочих становить 600 тис. грн, а другої – 350 тис. грн.

Розв'язок: _____

7. Визначити доплати по погодинно-преміальній системі працівникам цеху по виробництву консервів, якщо положенням про преміювання за підвищення якості продукції розміри премій в процентах до тарифної ставки встановлені такі:

до 25 % – для працівників, які зайняті на налагодженні закаточних машин, фонд основної зарплати яких становить 50 тис. грн.

до 20 % – для працівників, які обслуговують компресорні, насосні, паросилові та інші установки, чергових слюсарів, електриків тощо, фонд прямої зарплати яких становить 35 тис. грн.

до 15 % – для контролерів, ваговиків, приймальників і працівників, які зайняті на транспортуванні, фонд зарплати яких становить 20 тис. грн.

Розв'язок: _____

8. Визначити суму відрядно-прогресивних доплат працівникам, якщо фонд їх заробітної плати за прямими розцінками становить 52 тис. грн, планове виконання норм – 110 %, вихідна база – 100 %, збільшення відрядної розцінки – 50 %.

Розв'язок: _____

9. Місячний оклад працівника 3480 грн. Протягом місяця він мав відпрацювати 165 год. Фактично працівник відпрацював 18 днів по 8 год. Наприкінці місяця за високу якість роботи йому нараховано премію у розмірі 15 % тарифного заробітку. Визначити за погодинно-преміальною системою суму заробітної плати працівника за місяць.

Розв'язок: _____

10. За місяць робітник III розряду цеху по виробництву консервів виготовив 760 виробів. Годинна тарифна ставка робітника I розряду – 16,55 грн. Тарифний коефіцієнт робітника III розряду 1,23. Норма виробітку 4 одиниці за годину. Обчислити відрядний заробіток за місяць.

Розв'язок: _____

11. Протягом місяця (164 год.) робітник IV розряду виготовив 420 одиниць продукції. Норма часу на виготовлення однієї одиниці 31 хв. Годинна тарифна ставка робітника I розряду 16,55 грн. Тарифний коефіцієнт робітника IV розряду – 1,35. За виконання місячної норми нараховується премія в розмірі 10 % відрядного заробітку та 1,2 % за кожний процент перевиконання норми. Обчислити місячний заробіток робітника за відрядно-преміальною системою оплати праці.

Розв'язок: _____

12. Посадовий оклад інженера на господарстві становить 3720 грн за місяць. Із 22 днів за графіком він працював 17 днів, а 5 днів хворів. За виконання підрозділом підприємства планових завдань йому нарахована премія у розмірі 25 % тарифного заробітку. Обчислити заробітну плату інженера за місяць.

Розв'язок: _____

13. Розрахувати заробіток робочого за різними системами оплати праці за такими даними:

Системи оплати праці

Системи оплати праці	Умови стимулювання залежно від якості праці
Відрядно-преміальна	Збільшення заробітку робітника за здавання продукції з першого пред'явлення на: 100 % – премія 25 % 95–99 % – премія 15 % 90–94 % – премія 10 %
Відрядно-прогресивна	Збільшення заробітку робітника за перевиконання плану (нараховується за обсяг продукції, що виготовлена понад планове завдання): до 5 % – коефіцієнт збільшення 1,25 понад 5 % – коефіцієнт збільшення 1,5

У попередній період були такі показники: норма часу на виготовлення 1 одиниці продукції – 0,9 год; годинна тарифна ставка – 7,5 грн; фактично вироблено 1 робітником – 650 деталей, з яких здано з першого пред'явлення за рівнем якості 605 одиниці продукції; планове завдання – 610 одиниць продукції.

Розв'язок: _____

Запитання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняття «заробітна плата».
2. Назвіть функції заробітної плати і охарактеризуйте їх.
3. Які принципи організації заробітної плати?

4.3 яких елементів складається структура заробітної плати ? Дайте їх визначення.

5. Як визначається прожитковий мінімум?

6. Які форми оплати праці Ви знаєте?

7. Які системи оплати праці входять до складу почасової форми?

Охарактеризуйте їх.

8. Дайте характеристику систем відрядної форми оплати праці.

9. Дайте визначення тарифної системи оплати праці.

10. Дайте визначення коефіцієнта трудової участі.

11. Які види доплат і надбавок вам відомі?

12. Які доплати і надбавки належать до компенсаційних?

13. Оцініть систему показників для оцінки результативності праці управлінського персоналу?

Тема 4. Матеріальні ресурси сільського господарства

Матеріально-технічна база аграрного підприємства – це сукупність _____ ресурсів за допомогою яких люди створюють продукцію.

Енергетичні ресурси сільського господарства є однією з найбільш важливих та найбільш активних складових матеріально-технічної бази.

Вони включають потужність механічних двигунів (тракторів, комбайнів, автомобілів, суден, самохідних шасі тощо), електричних двигунів, електроустановок, робочої худоби (в перерахунку на механічну силу).

Збільшення у тваринництві кількості тракторів, комбайнів, автомобілів, підвищення рівня механізації та автоматизації процесів із застосуванням електричної енергії зумовлюють зростання забезпеченості сільського господарства енергетичними ресурсами.

Рівень забезпеченості енергетичними ресурсами встановлюють при розрахунку показника енергоозброєності праці.

Енергоозброєність праці – кількість енергетичних потужностей з розрахунку на _____ зайнятого в сільському господарстві.

У сучасних економічних умовах доцільним є впровадження у виробництво енерго- та ресурсозберігаючих технологій для задоволення потреб в електроенергії, паливі, інших видах сировини та матеріалів, які постійно зростають. У зв'язку з цим в економічному аналізі важливо застосовувати показник енергомісткості продукції.

Енергомісткість продукції – визначається відношенням обсягу енергетичних ресурсів до обсягу валової продукції, валового доходу й прибутку і характеризує величину енергетичних потужностей у кінських силах на одиницю вартості валової продукції, валового доходу, _____.

Засоби механізації – важлива складова продуктивних сил суспільства. Застосування машин забезпечує підвищення продуктивності праці.

Механізація – це _____, що забезпечують широку заміну ручної праці машинною.

- Розрізняють три рівні механізації: 1. _____;
2. _____;
3. _____.

Часткова механізація – охоплює окремі етапи _____, а решта робіт виконується вручну.

Комплексна механізація – це якщо практично весь обсяг робіт здійснюється _____ при виконанні управлінських дій людиною.

Автоматизація – це вищий рівень механізації при якому виконання робіт, управління та контроль здійснюються _____ не лише на технологічних і транспортних операціях, але й на процесах контролю якості продукції.

У процесі виробництва продукції тваринництва визначають такі показники:

коефіцієнт механізації виробництва – визначається як співвідношення продукції, що вироблена за допомогою машин до загального обсягу _____;

коефіцієнт механізації робіт – визначається як співвідношення трудомісткості механізованих робіт до загальної трудомісткості продукції;

коефіцієнт механізації праці – визначається як співвідношення кількості працівників, які зайняті на механізованих роботах до загальної чисельності працівників.

Матеріаломісткість розраховується як відношення витрат сировини, матеріалів, палива, енергії та інших предметів праці до валового суспільного продукту.

Матеріаломісткість продукції галузі (підприємства, об'єднання) визначається як відношення матеріальних витрат до загального обсягу виробленої продукції за формулою:

$$m = M : Q, \quad (5.1)$$

де m – рівень матеріаломісткості продукції; M – загальний обсяг матеріальних витрат на виробництво продукції у вартісному вираженні; Q – обсяг виробленої продукції в грошовому та натуральному виразі.

Ступінь забезпечення аграрних підприємств тракторним парком визначається діленням фактичної наявності тракторів на _____

Ефективність використання тракторного парку в аграрних підприємствах характеризують такі показники:

коефіцієнт використання тракторного парку – визначається діленням тракторо-днів у роботі на _____;

коефіцієнт змінності – розраховується відношенням кількості відпрацьованих машино-змін до кількості відпрацьованих _____;

відпрацьовано одним трактором машино-днів – розраховується діленням всього обсягу відпрацьованих тракторним парком машино-днів на _____;

відпрацьовано одним трактором машино-змін – визначається діленням всього обсягу відпрацьованих машино-змін на _____;

відпрацьовано одним трактором нормо-змін – розраховується діленням всього обсягу відпрацьованих тракторним парком _____ на середньорічну кількість тракторів;

змінний виробіток одним трактором – розраховується діленням загального обсягу виконаних тракторним парком робіт на кількість _____;

денний виробіток одним трактором – обчислюється діленням загального обсягу виконаних тракторним парком робіт на кількість _____;

коефіцієнт виконання тракторним парком норм виробітку – розраховується діленням виконаних нормо-змін на відпрацьовані _____;

собівартість одного умовно-еталонного гектара – визначається діленням усіх _____ на загальний обсяг робіт в умовно-еталонних гектарах виконаних тракторним парком.

Економічну ефективність використання автомобільного транспорту визначають за допомогою показників:

коефіцієнт використання пробігу – відношення кількості кілометрів пройдених із вантажем до _____;

коефіцієнт використання вантажопідйомності – відношення загальної кількості вироблених _____ із вантажем;

коефіцієнт технічної готовності автомобільного парку – відношення кількості технічно справних _____ до загальної їх чисельності;

коефіцієнт використання машин у роботі – відношення машино-днів у роботі до загальної кількості машино-днів перебування _____ у господарстві.

Задачі:

1. Підприємство виробило 360 ц продукції. На виробництво було витрачено кормів на суму 37 620 грн., засоби захисту тварин на суму 6 230 грн., палива на суму 4 320 грн. Заробітна плата становить 29 527 грн.

Розрахувати рівень матеріаломісткості виробленої продукції.

Розв'язок: _____

2. Середньооблікова чисельність працівників сільськогосподарського підприємства становить 324 чол. З них 42 чол. зайняті на механізованих роботах. Визначити коефіцієнт механізації праці.

Розв'язок: _____

3. Відпрацювати методику визначення умовно-еталонних гектарів на прикладі трактора МТЗ-52 та визначити показники ефективності використання машинно-тракторного парку. Коефіцієнт переведення трактора МТЗ-52 в умовно-еталонні трактори 0,58. Тривалість робочої зміни - 7 годин. Норма виробітку на посіві зернових культур – 16,9 га. Фактично засіяно за зміну – 19 га. На підприємстві середньорічна кількість тракторів становила 29, ними виконано за рік 58 тис. умовно-еталонних гектарів, відпрацьовано 6670 машино-днів, 7337 машино-змін і 7704 нормо-змін. Витрати на експлуатацію машинно-тракторного парку становили 699 тис. грн, витрати дизельного пального на весь обсяг робіт – 464 тонни.

Розв'язок: _____

4. Визначити основні техніко-економічні показники використання автомобільного парку і вплив найважливіших з них на вантажообіг автопарку. Зокрема визначити: 1) коефіцієнт використання автопарку; 2) коефіцієнт технічної готовності; 3) середньодобовий пробіг автомобіля; 4) середню технічну та експлуатаційну швидкість; 5) коефіцієнт використання пробігу; 6) коефіцієнт використання вантажопідйомності; 7) середньодобовий пробіг одного автомобіля; 8) в розрахунку на одну середньооблікову автомобілетонну: перевезено вантажів, т; виконано тонно-кілометрів; 9) собівартість 1 тонно-кілометра; 10) витрати пального на 10 тонно-кілометрів.

Вихідна інформація. На підприємстві у звітному періоді було 23 середньооблікових вантажних автомобілів. Автомобіле-дні перебування в господарстві – 9650, у тому числі в роботі – 8266, в ремонті – 1050. Загальний пробіг автомобілів – 976940 км, в тому числі з вантажем – 596732 км. Час

7. Визначити кількість агрегатів, що забезпечують виконання роботи в обумовлений строк, якщо бригаді необхідно посіяти 220 га кукурудзи на силос за 4 дні. Змінна норма виробітку агрегата 15 га, коефіцієнт змінності 1,5, коефіцієнт технічної готовності агрегата 0,9.

Розв'язок: _____

8. Середньооблікова чисельність працівників сільськогосподарського підприємства становить 324 чол. З них 42 чол. зайняті на механізованих роботах. Визначити коефіцієнт механізації праці.

Розв'язок: _____

9. Визначити енергоозброєність та енергозабезпеченість аграрного підприємства. Вихідні дані: площа земельних угідь, $F = 900$ га; кількість тракторів Т-40АМ, $n_1 = 2$; номінальна потужність двигуна $Ne_1 = 40,4$ кВт; МТЗ-80, $n_2 = 2$, номінальна потужність двигуна $Ne_2 = 77,2$ кВт; кількість автомобілів ЗІЛ-130, $n_3 = 2$, номінальна потужність двигуна $Ne_3 = 110,4$ кВт; кількість працівників $m = 12$ чоловік; чисельність адміністративно-допоміжного персоналу $l = 4$; коефіцієнт завантаження техніки $X_e = 0,8$.

Розв'язок: _____

10. Визначити сукупні енергозатрати технологічного процесу основного обробітку ґрунту, який складається із трактора ДТ-75 і розкидувача РПН-4. Норма витрати палива $b = 8$ кг/га, продуктивність агрегату $w = 3,8$ га/год, маса трактора ДТ-75 $M_t = 5960$ кг, маса розкидувача РПН-4 $M_r = 2740$ кг, кількість працівників $n = 1$, енергетичний еквівалент години тракториста $Q_{ж} = 1,3$ МДж/год, енергетичний еквівалент палива $Q_p = 42,7$ МДж/га, енергетичний еквівалент трактора $Q_t = 86,4$ МДж/кг, машини $Q_m = 75$ МДж/кг, витрати енергії на виробництво добрив $E_d = 4200$ МДж/га.

Розв'язок: _____

11. Виробничі потужності згідно з ліцензією дають змогу виробити 60 000 ц продукції за ціною центнера 12 грн і розрахунковим рівнем рентабельності 0,45. Оскільки ця біотехнологія не може бути використана іншими суб'єктами господарювання, бо ліцензія є виключною, то приймається, що частка ліцензіара в прибутку ліцензіата становитиме 0,17.

Необхідно визначити ціну ліцензії у формі щорічних відрахувань від вартості виробленої продукції по ліцензії.

Ставку роялті (R) можна визначити за формулою:

$$R = (P \cdot C) : (1 + P) \cdot 100 \%,$$

Розмір щорічних відрахувань роялті на користь ліцензіара визначають:

$$MR = Q \cdot C \cdot R,$$

де Q – обсяг виробленої продукції; C – ціна за 1 центнер.

Розв'язок: _____

12. Підприємство придбало програмне забезпечення вартістю 17400 грн, в тому числі податок на додану вартість, витрати на встановлення програмного забезпечення 1320 грн, включаючи податок на додану вартість. Крім того підприємство розробляє власний промисловий зразок, сума витрат на розробку: прямі матеріальні витрати – 54 тис. грн, прямі витрати на оплату праці дизайнерів – 62 тис. грн, інші витрати – 32 тис. грн. Підприємство також планує зареєструвати й отримати патент на розроблення промислового зразка, витрати на що складуть суму в 3500 грн. Необхідно визначити первісну вартість придбаного та створеного підприємством нематеріальних активів

Розв'язок

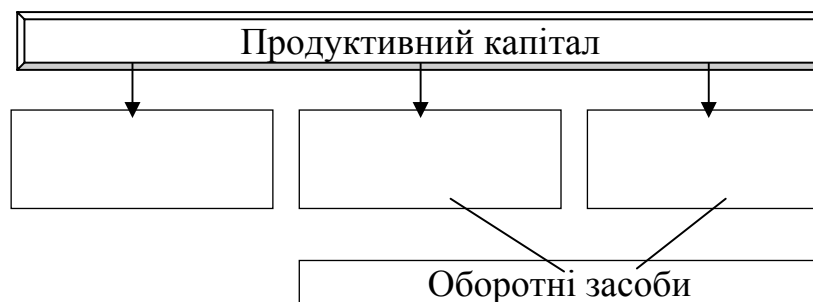
Запитання для самоконтролю

1. Що є основою матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємства?
2. Наведіть складові елементи матеріально-технічної бази сільського господарства.
3. За допомогою яких показників аналізують рівень споживання електроенергії?
4. Вкажіть рівні механізації сільськогосподарського виробництва.

6. Які Ви знаєте показники ефективності використання будівель і споруд?
7. За допомогою яких показників визначають економічну ефективність автомобільного транспорту?
8. Дайте визначення поняття «матеріаломісткість».
9. Охарактеризуйте показники економічної ефективності використання машин.
10. Розкрийте зміст показника коефіцієнт використання пробігу.
11. Як розраховується показник «коефіцієнт технічної готовності автомобільного парку».
12. Розкрийте шляхи поліпшення використання тракторного парку.
13. Дайте визначення поняття «нематеріальні ресурси».
14. Характеристика нематеріальних ресурсів підприємства та їхній вплив на конкурентоспроможність продукції підприємства на ринку.
15. Дайте визначення «ноу-хау» і нематеріального ресурсу гудвіл.
16. Розкрийте суть нематеріального активу гудвіл.
17. Що Ви розумієте під правом на використання товарних знаків? Яке значення має цей нематеріальний ресурс у ринковій економіці?
18. Об'єкти промислової власності та їх характеристика.
19. Охарактеризуйте такі нематеріальні ресурси, як програмне забезпечення, право на копіювання і розповсюдження патенту або ліцензії, витрати на наукові і дослідно-конструкторські роботи.
20. Які Ви знаєте способи придбання підприємствами нематеріальних ресурсів і як вони впливають на їх вартісну оцінку?

Тема 5. Основний, оборотний капітал і капітал обігу в сільському господарстві

Структура продуктивного капіталу сільськогосподарського підприємства

Основний капітал – це та частина продуктивного капіталу, яка бере участь у багатьох виробничих циклах, зберігає свою натуральну форму, вартість його переноситься частинами на продукцію, що виробляється впродовж всього періоду використання і повертається до свого власника теж частинами, в міру реалізації готової продукції.

Оборотний капітал – це та частина продуктивного капіталу, вартість якого відразу переноситься на вартість продукції, що створюється, повністю споживається в одному виробничому циклі, виконує роль предметів праці та у процесі виробництва змінює натуральну форму.

Капітал обігу – це готова продукція, яка призначена для продажу, відповідає медико-біологічним вимогам та санітарним нормам якості продовольчої сировини та харчових продуктів, перебуває на складі підприємства, а також відвантажена, проте не оплачена покупцями продукція, кошти на рахунку підприємства, призначені для придбання предметів праці та виплати заробітної плати.

Річне введення в дію основних засобів підприємства (Φ_H) визначається за формулою:

$$\Phi_H = H_1 + K - H_2, \quad (5.1)$$

де H_1 та H_2 – обсяги незавершеного будівництва на початок і кінець року; K – річний обсяг капітальних вкладень на будівництво об'єктів даного підприємства.

Залишкова вартість (Φ_o) визначається за формулою:

$$(\Phi_o) = \Phi_B - (\Phi_{B1} \text{ AT} : 100) + K_P, \quad (5.2)$$

де Φ_B – первісна (відновна) вартість об'єкту; K_P – проведені за даним об'єктом витрати на капітальний ремонт; $\Phi_{B1} \text{ AT}$ – сума амортизаційних відрахувань з моменту експлуатації цих об'єктів Т (при річній нормі амортизації А).

Таблиця 5.1

Строк корисного використання (експлуатації) основних засобів відповідно до
Податкового кодексу України

Група	Вид основних засобів	Строк корисного використання, років
1	Земляні ділянки	Амортизація не нараховується
2	Капітальні витрати на поліпшення земель, не пов'язані з будівництвом	15
3	Будівлі	20
	Споруди	15
	Передавальні пристрої	10
4	Машини та обладнання	5
	Електронно-обчислювальні машини	2
5	Транспортні засоби	5
6	Інструменти, прилади, інвентар (меблі)	4
7	Тварини	6
8	Багаторічні насадження	10
9	Інші основні засоби	12
10	Бібліотечні фонди	строк використання не встановлюється
11	Малоцінні необоротні матеріальні активи	строк використання не встановлюється
12	Тимчасові споруди	5
13	Природні ресурси	Амортизація не нараховується
14	Інвентарна тара	6
15	Предмети прокату	5
16	Довгострокові бібліотечні активи	7

Фізичний знос – це матеріальний знос засобів праці, який відбувається у процесі виробництва та під впливом сил природи (зношення окремих деталей, корозія).

Фізичний знос (Φ_{3H}) визначають за формулою 6.4:

$$\Phi_{3H} = T_{\Phi} : T_H \cdot 100 \%, \quad (5.3)$$

де T_{Φ} , T_H – відповідно фактичний термін експлуатації та нормативний термін служби (амортизаційний період), роки.

У випадках коли фактичний строк служби дорівнює нормативному або вище його коефіцієнт розраховується за формулою 6.4:

$$\Phi_{3H} = T_{\Phi} : (T_{\Phi} + T_{3AL}), \quad (5.4)$$

де T_{Φ} – фактичний термін служби (роки, місяці, часи); T_{3AL} – залишковий строк служби об'єкта зверх фактично досягнутого, який встановлюється експертним шляхом.

Моральний знос – це втрата засобами праці вартості внаслідок здешевлення в даний час їх відтворення (1-ша форма) або появи більш ефективних (2-га форма).

Величину першого виду морального зносу (M_{3H1}) обчислюють за формулою 6.5:

$$M_{3H1} = (\Phi_{ПВ} - \Phi_{ВВ}) : \Phi_{ПВ}, \quad (5.5)$$

де $\Phi_{ПВ}$, $\Phi_{ВВ}$ – відповідно первісна і відновна вартість засобів праці.

Величину другого виду морального зносу (M_{3H2}) розраховують за формулою 6.6:

$$M_{3H2} = (П_H - П_3) : П_H, \quad (5.6)$$

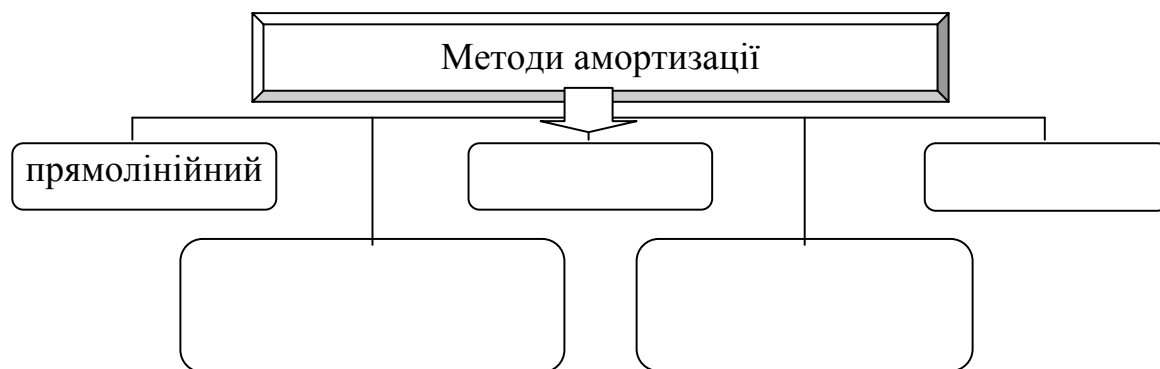
де $П_3$, $П_H$ – відповідно продуктивність морально застарілих і нових засобів праці.

Амортизація – це поступове заміщення в грошовій формі зношених засобів праці внаслідок перенесення їхньої вартості на готовий продукт.

Норма амортизації (H_a) на реновацію, або повне відновлення, елементів основного капіталу залежить від строку їх використання і виражається у відсотках до балансової вартості. Її обчислюють за формулою 6.7:

$$H_a = (A : O_K) \cdot 100 \% \quad (5.7)$$

де H_a – норма амортизації; A – сума амортизаційних відрахувань; O_K – вартість основного капіталу.

Методи нарахування амортизації

Основними узагальнюючими показниками ефективності використання основних засобів є капіталовіддача та капіталомісткість продукції.

Капіталовіддача – це вартість валової продукції з розрахунку на 1 грн. основних засобів. Її розраховують за формулою 6.8:

$$K_B = V_{\Pi} : O_3, \quad (5.8)$$

де K_B – капіталовіддача, грн; V_{Π} – вартість валової продукції, грн; O_3 – вартість основних засобів, грн.

Оскільки введення в дію та вибуття об'єктів відбувається нерівномірно протягом року то розраховують їх *середньорічну вартість* за формулою 6.9:

$$K_{CP} = (\frac{1}{2} K_{\Pi P} + K_2 + \dots + K_{12} + \frac{1}{2} K_{KP}) : 12, \quad (5.9)$$

де $K_{\Pi P}$, K_{KP} – вартість об'єктів на початок і кінець року відповідно;

K_2, K_{12} – вартість об'єктів на початок і-го місяця ($i = 2, \dots, 12$).

Показник обернено пропорційний показнику капіталовіддачі, характеризує капіталомісткість продукції.

Капіталомісткість визначається діленням вартості основних засобів на вартість випущеної продукції або діленням одиниці на показник капіталовіддачі.

Коефіцієнт екстенсивного навантаження обладнання ($K_{екс}$) визначається за формулою:

$$K_{екс} = \Phi_{\Phi} : \Phi_E, \quad (5.10)$$

де Φ_{Φ} – час фактичної роботи обладнання за зміну, добу, рік; Φ_E – плановий ефективний фонд часу за той же період.

Коефіцієнт інтенсивного навантаження обладнання ($K_{\text{інт}}$) визначають за формулою:

$$K_{\text{інт}} = V_{\text{ф}} : V_{\text{н}}, \quad (5.11)$$

де $V_{\text{ф}}$ – фактичний випуск продукції за одиницю часу; $V_{\text{н}}$ – встановлена норма (максимальний) випуску продукції за той же період.

Узагальнюючим показником використання обладнання одночасно в часі та за потужністю є *коефіцієнт інтегрального використання обладнання* ($K_{\text{інтег}}$). Визначається за формулою:

$$K_{\text{інтег}} = K_{\text{екс}} K_{\text{інт}}. \quad (5.12)$$

Для оцінки рівня завантаження обладнання використовують коефіцієнт змінності.

Коефіцієнт змінності роботи обладнання ($K_{\text{з}}$) розраховують за формулою:

$$K_{\text{з}} = T_{\text{м-з}} : K_{\text{уу}}, \quad (5.13)$$

де $T_{\text{м-з}}$ – фактично відпрацьована кількість машино-змін за добу;

$K_{\text{уу}}$ – загальна кількість установленого устаткування, або визначають за формулою:

$$K_{\text{з}} = T_{\text{д-ч}} : T_{\text{м.м.з}}, \quad (5.14)$$

де $T_{\text{д-ч}}$ – фактична кількість відпрацьованих машино-годин за добу;

$T_{\text{м.м.з}}$ – максимально можлива кількість машино-годин за одну зміну.

Капіталоозброєність праці – це вартість основних засобів у розрахунку на _____.

Капіталоозброєність ($K_{\text{оз}}$) визначають за формулою:

$$K_{\text{оз}} = O_{\text{з}} : K, \quad (5.15)$$

де $O_{\text{оз}}$ – капіталоозброєність праці середньорічного працівника, грн.;

$O_{\text{з}}$ – вартість основних засобів, грн.;

K – чисельність середньорічних працівників.

Капіталозабезпеченість - це вартість основних засобів у розрахунку на _____.

Капіталозабезпеченість ($K_{\text{з}}$) визначають за формулою:

$$K_3 = O_3 : S, \quad (5.16)$$

де Φ_3 – капіталозабезпеченість, грн.;

O_3 – вартість основних засобів, грн.;

S – площа сільськогосподарських угдь.

Для характеристики руху основних засобів використовують такі показники:

коефіцієнт вибуття – це відношення вартості вибулих за звітний рік _____ на початок року;

коефіцієнт оновлення – відношення заново введених за рік основних засобів до _____ на кінець року;

коефіцієнт зростання – відношення суми основних засобів на кінець року до їх вартості на початок року.

Між даними показниками існує тісний взаємозв'язок.

Очевидно, що $K_{зр} > 1$ за умови, коли $K_0 > K_в$ і навпаки.

Якщо сума вибулих основних засобів дорівнює сумі заново введених то $K_{зр} = 1$;

коефіцієнт сукупного відтворення – відношення вартості основних засобів, що надійшли _____, до первісної вартості всіх основних засобів на початок року.

Цей показник дає змогу стверджувати про те, яка частка нововведених основних засобів використана на просте відтворення, а яка – на розширене.

Оборотність оборотних засобів – важливий економічний показник господарської діяльності підприємства.

Оборотність оборотних засобів характеризується показниками: коефіцієнт оборотності оборотних засобів, тривалість обороту оборотних засобів.

Коефіцієнт оборотності оборотних засобів ($K_{об}$) розраховують за формулою:

$$K_{об} = V_p : O_3, \quad (5.16)$$

де V_p – виручка від реалізації продукції, робіт, послуг, грн.;

O_3 – середньорічна вартість оборотних засобів, грн.

Тривалість обороту (період обігу) (T_o) обчислюють за формулою:

$$T_o = T_{\Pi} : K_{OB}, \quad (5.17)$$

де T_{Π} – тривалість періоду (360 днів у році, 90 днів у кварталі);

K_{OB} – коефіцієнт оборотності оборотних засобів.

Сума вивільнення оборотних коштів у результаті прискорення їх обертання або додаткового залучення внаслідок сповільнення обертання визначається за формулою:

$$\Delta O_3 = \frac{(t_1 - t_0) \cdot Bp}{T}, \quad (5.18)$$

де t_0 і t_1 – тривалість одного обороту оборотного капіталу у базовому і звітному періоді, днів;

B_p – виручка від реалізації продукції, робіт, послуг, грн

T – тривалість аналізованого періоду, днів.

Задачі:

1. Чи існує зв'язок між економічними категоріями «основні засоби», «основний капітал», «матеріальні активи»?

Пояснення: _____

2. На підприємстві у процесі виробництва певного виду продукції тривалість робочого періоду залишилася незмінною, проте обсяг виробництва продукції збільшився. За рахунок чого це відбулось?

Пояснення: _____

3. Чому на деяких сільськогосподарських підприємствах поряд з власним оборотним капіталом існує ще позичковий оборотний капітал, за який потрібно платити кредитній установі? Доведіть економічну доцільність існування позичкового капіталу.

Пояснення: _____

4. На підприємстві у процесі виробництва певного виду продукції зросла продуктивність праці, проте час обороту на цьому підприємстві збільшився. Чим це можна пояснити?

Пояснення: _____

5. Визначити середньорічну вартість основних засобів підприємства, коефіцієнти оновлення і вибуття основних засобів, якщо відомо, що вартість основних засобів на початок року становила 35 млн грн, у лютому буде введено основних засобів на 240 тис. грн, у червні виведено на 350 тис. грн, у третьому кварталі введено на 400 тис. грн, у листопаді виведено на 300 тис. грн, а з 1 грудня буде введено основних засобів на 150 тис. грн.

Розв'язок: _____

6. Визначити показники використання основних засобів, якщо відомо, що вартість основних засобів на початок року становила 53 млн грн. У березні було введено основних засобів на 3,2 млн грн, а в третьому кварталі на 21 млн грн. У липні введено основних засобів на 7,5 млн. грн, а в четвертому кварталі на 9 млн грн. Запланований обсяг випуску продукції становить 180 млн грн, а чисельність промислово-виробничого персоналу – 4 060 чол.

Розв'язок: _____

7. Розрахувати початкову і відновну вартість обладнання з урахуванням зносу, якщо відомо, що його початкова вартість становила 50 тис. грн., відновна – 44 тис. грн, норма амортизації – 18 %, а експлуатується обладнання – 4 роки.

Розв'язок: _____

8. Основний капітал підприємства дорівнює 110 млн грн. Відомо, що оборотний капітал становить 20 млн грн., капітал обігу – 30 млн грн. Чому дорівнює продуктивний капітал?

Розв'язок: _____

9. Фактичний термін експлуатації обладнання – 7, нормативний – 10 років. Визначте фізичний знос обладнання.

Розв'язок: _____

10. Вартість обладнання – 1 млн грн. Внаслідок підвищення продуктивності праці його вартість знизилася до 800 тис. грн. Розрахуйте величину морального зносу, визначте його форму.

Розв'язок: _____

11. Розрахуйте норму амортизації за такими даними. Первісна вартість одиниці основних засобів дорівнює 500 тис. грн, ліквідаційна вартість – 100 тис. грн. Амортизаційний період з урахуванням морального зносу становить 10 років.

Розв'язок: _____

12. Вартість основного капіталу підприємства становить 400 млн грн, оборотного – 100 млн грн. Підприємство виробило продукції на 300 млн грн.

Обчисліть капіталовіддачу.

Розв'язок: _____

13. Вартість продуктивного капіталу підприємства дорівнює 1500 тис. грн, у тому числі вартість основного капіталу – 750 тис. грн. Яка величина оборотного капіталу сільськогосподарського підприємства?

Розв'язок: _____

14. Сільськогосподарське підприємство протягом року реалізувало продукції на суму 75 млн грн. Середній залишок оборотних засобів підприємства становить 25 млн грн. Визначте коефіцієнт оборотності оборотних засобів підприємства.

Розв'язок: _____

15. Обчисліть коефіцієнт оборотності оборотних засобів та оборотність у днях за такими даними: впродовж звітного року підприємство фактично

реалізувало продукції на суму 51 943 тис. грн. Середній залишок оборотних засобів становить 17 845 тис. грн.

Розв'язок: _____

16. На різних виробництвах з однаковим рівнем кваліфікації працівників і технічного оснащення тривалість робочого періоду в одному випадку вимірюється годинами, в другому – днями, в третьому – роками. Чим визначається тривалість робочого періоду?

Розв'язок: _____

17. Визначте величину оборотного капіталу виробництва, якщо вартість продуктивного капіталу становить 1538,7 тис. грн, основного капіталу – 792,6 тис. грн, капіталу обігу – 500 тис. грн.

Розв'язок: _____

18. На початок року початкова вартість основних засобів підприємства становила 620 тис. грн, знос - 190 тис. грн. Протягом року було придбано та введено у дію основні засобів вартістю 48 тис. грн, з експлуатації вибуло основних засобів на суму 53 тис. грн. Знос основних фондів на кінець року становив 260 тис. грн.

Визначити:

а) показники технічного стану основних засобів на початок та кінець року;

б) показники руху основних засобів на підприємстві протягом року.

Розв'язок: _____

19. У підприємстві на початок року вартість основних виробничих засобів складала 9500 грн. Протягом червня списано в зв'язку зі зносом основних засобів на суму 800 грн і введено в дію нових основних засобів на суму 400 грн. Річний обсяг товарної продукції склав 20700 грн за середньорічної чисельності 23 чоловіки. Визначити капіталовіддачу, капіталомісткість і капіталоозброєність підприємства.

Розв'язок: _____

20. Обчислити показники використання основних засобів і капіталоозброєність, а також коефіцієнт зношення основних засобів на кінець року, якщо первісна вартість основних засобів на початок року 10,3 млн грн, на кінець року – 13,1 млн грн. Залишкова вартість основних засобів на кінець року 11,5 млн грн. За звітний період валова продукція становила 23,7 млн грн, чисельність працівників 3142 чоловік.

Розв'язок: _____

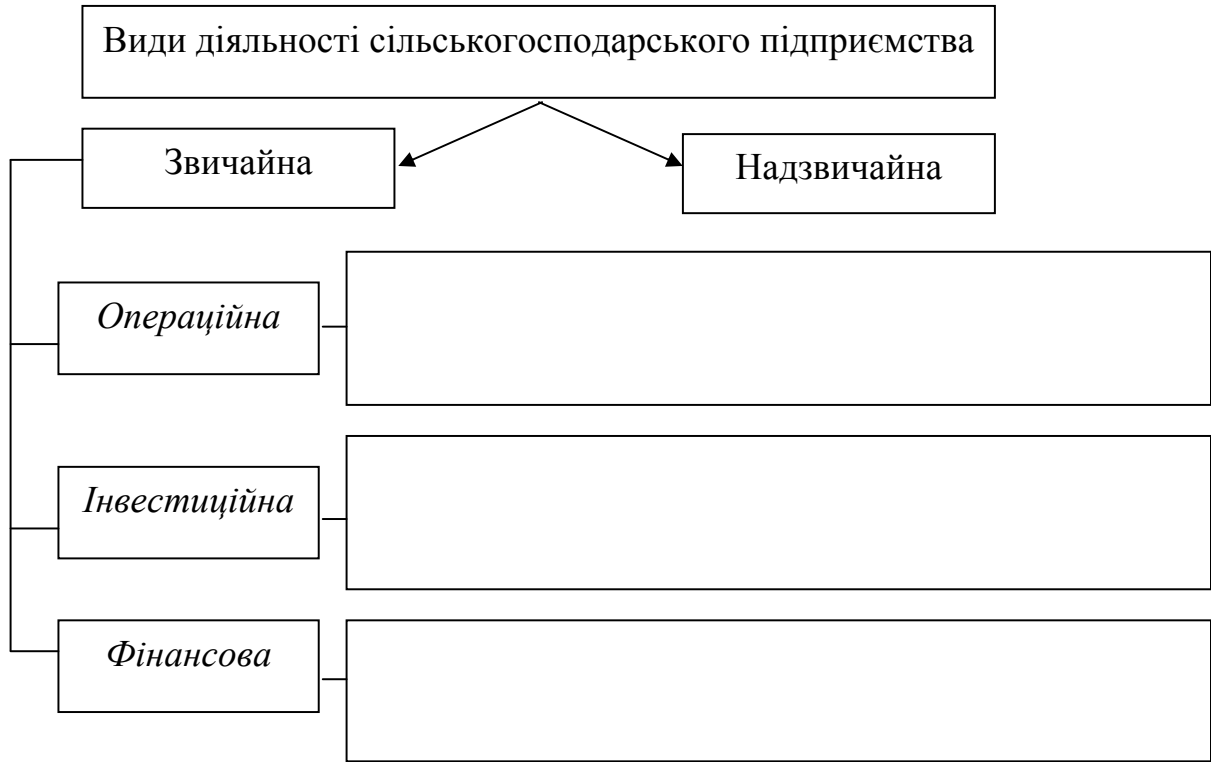
Запитання для самоконтролю

1. Дайте визначення понять «основні засоби», «основний капітал», «оборотний капітал» аграрного підприємства.
2. Як класифікуються основні засоби залежно від цільового призначення? Дайте детальну характеристику окремим групам засобів.
3. Що Ви розумієте під структурою основних засобів?
4. Розкрийте суть поняття «амортизація» основних засобів.
5. Як визначаються показники руху основних засобів і який існує між ними взаємозв'язок?
6. Яка методика визначення показників стану основних засобів підприємства і який їх економічний зміст?
7. Розкрийте методику визначення показників ефективності використання основних засобів і обґрунтуйте основні шляхи її подальшого підвищення.
8. Дайте визначення понять «оборотний капітал», «капітал обігу».
9. Які матеріальні цінності в практичній діяльності сільськогосподарських підприємств належать до оборотних засобів?
10. Розкрийте значення капіталу обігу і дайте характеристику його складових.

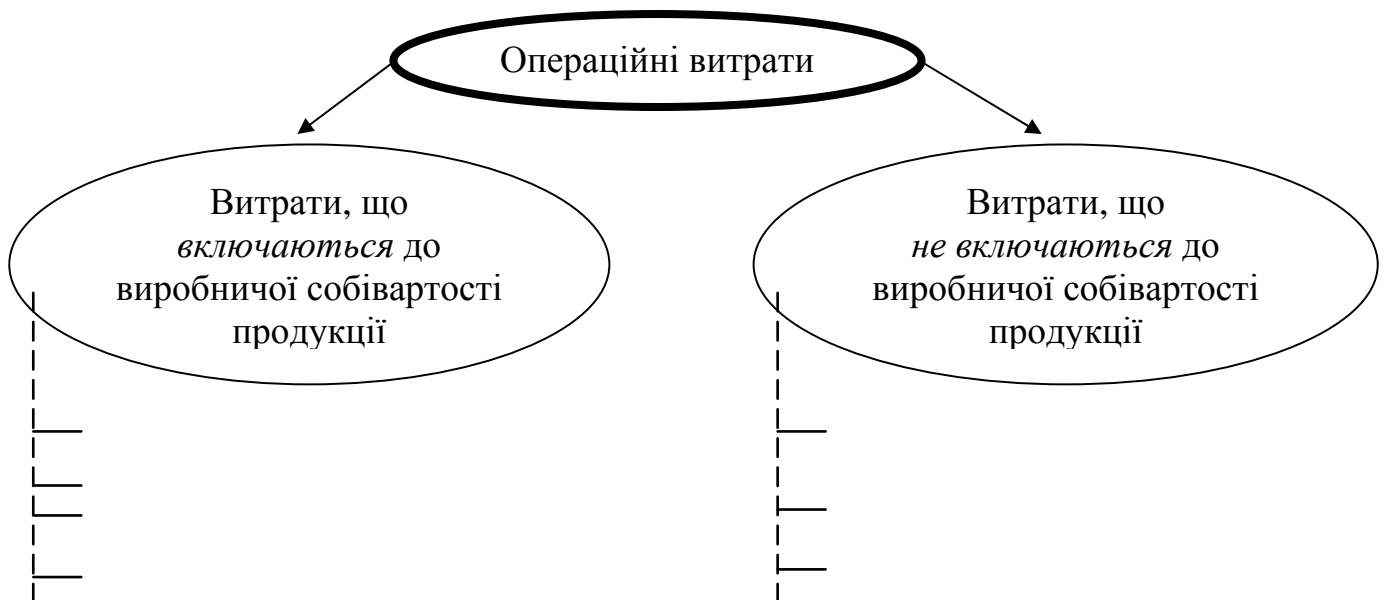
Модуль 2

Ефективність виробництва продукції тваринництва

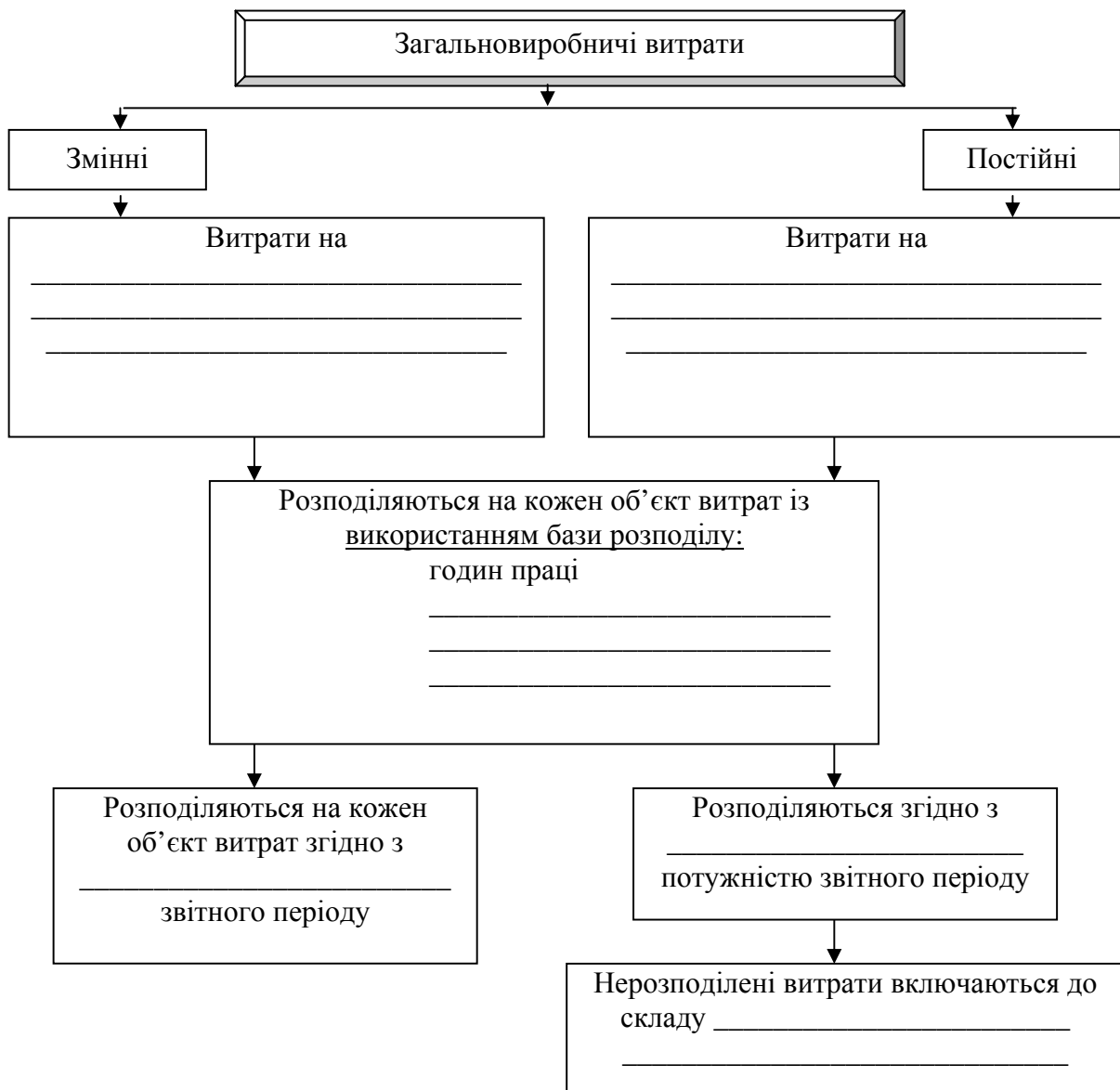
Тема 6. Витрати виробництва і собівартість продукції

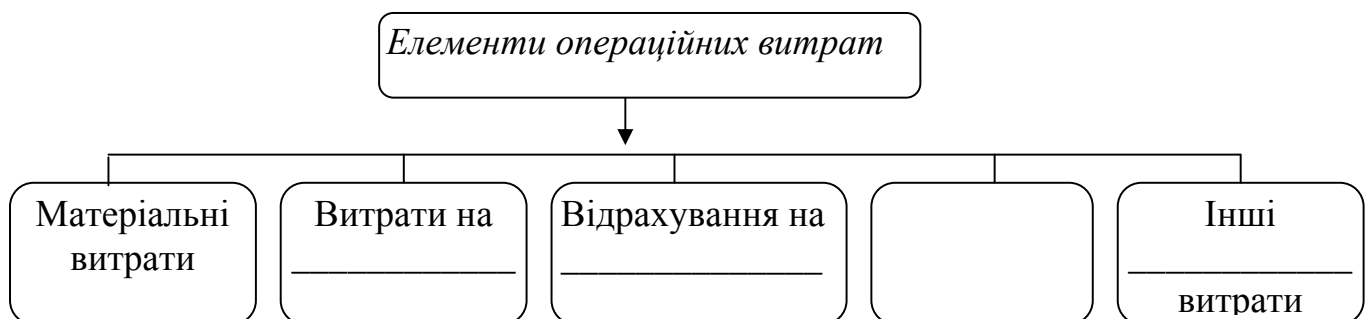
Види діяльності підприємства

Склад операційних витрат

Склад загальновиробничих витрат

За ступенем зв'язку з обсягами виробництва витрати поділяються на:

_____ – витрати розмір яких не залежить від обсягів виробництва продукції (в певних межах).

_____ – їхня величина зростає із збільшенням обсягів виробництва та знижується з його скороченням.

За способом перенесення вартості на окремі види продукції витрати поділяються на:

_____ – можуть бути прямо віднесені на певний вид продукції так як безпосередньо пов'язані з її виробництвом;

_____ – пов'язані з виробництвом кількох видів продукції, відтак не можуть бути віднесені на певний вид продукції;

_____ – обчислення собівартості окремих виробів.

У сільськогосподарському виробництві вирізняють такі основні види собівартості продукції:

- _____ – це витрати сільськогосподарського підприємства на виробництво продукції;

- _____ включає витрати на виробництво і реалізацію продукції;

- _____ відбиває витрати окремого підприємства на виробництво і реалізацію продукції;

- _____ характеризує індивідуальні витрати конкретного підприємства, які передбачаються згідно норм, тарифів, ставок поточного року тощо;

- _____ розраховується у кінці звітного періоду на основі фактичних витрат;

- _____ – середньозважена величина індивідуальних витрат підприємств окремих територіально-адміністративних одиниць;

- _____ відображає середні витрати на виробництво і реалізацію продукції сукупності підприємств певної галузі.

Методи калькулювання собівартості _____

_____.

_____ всі види витрат, що стосуються виробництва й продажу продукції, включають у калькуляцію.

_____ в калькуляцію включають не всі витрати на виробництво і збут продукції, частину непрямих витрат не відносять на собівартість окремих виробів, а безпосередньо віднімають від виручки за певний період під час визначення прибутку.

У тваринництві об'єктами калькуляції собівартості є : в скотарстві – молоко, приплід, приріст живої маси молодняка і дорослої худоби на відгодівлі, а також їх жива маса; у свинарстві – приріст живої маси і жива маса; у вівчарстві залежно від виробничого напрямку – вовна, приплід, приріст живої маси і жива маса; у птахівництві – яйця, приріст живої маси відповідного виду птиці; у бджільництві – мед, віск бджолиний, прополіс, неплідна матка, матка бджолина плідна, рій, пакети із бджолами, маточне молоко, соторамка.

Калькуляція собівартості продукції тваринництва здійснюється на основі витрат на утримання худоби і птиці. При цьому одержують _____ продукцію.

Задачі:

1. Витрати виробництва, зазвичай, пов'язують із виробництвом продукції. Чи існують такі витрати виробництва, які оплачуються навіть тоді, коли продукція не виробляється?

Пояснення: _____

2. Зниження собівартості має велике значення: воно дає змогу збільшити обсяг виробництва продукції, прискорити оборотність оборотних засобів, підвищити конкурентоспроможність сільськогосподарського підприємства. Зменшення собівартості продукції сприяє зниженню цін, а отже, підвищенню добробуту. Наведіть приклади, коли зниження собівартості стає недоцільним і навіть шкідливим.

Методика розрахунку

У молочному скотарстві об'єктом калькулювання продукції є: по основному стаду – 1ц молока і 1 голова приплоду, по вирощуванню та відгодівлі тварин – 1ц приросту живої маси та 1ц живої маси тварин.

При калькулюванні продукції від загальної кількості витрат по відповідному об'єкту обліку віднімається вартість побічної продукції, а решта розподіляється між молоком і приплодом.

Собівартість 1 голови приплоду розраховується за вартістю 60 кормо – днів утримання корови.

Собівартість 1 кормо – дня визначається діленням всієї суми витрат по утриманню основного стада на загальну кількість кормо – днів. Для визначення собівартості 1 ц молока потрібно від загальної суми витрат по утриманню основного стада відняти вартість побічної продукції і приплоду та розділити на кількість центнерів одержаного молока.

Розв'язання: _____

6. За звітними даними собівартість товарної продукції становила 74,0 тис. грн, питома вага основної заробітної плати робітників у ній 26 %, матеріальних витрат – 48 %. На плановий період передбачено досягти росту продуктивності праці. Одного працюючого на 2 %, середньої заробітної плати – на 1 %, а зниження матеріальних витрат – на 4 %.

Як змінюється собівартість товарної продукції у плановому періоді?

Розв'язання: _____

7. Реалізовано агрофірмою «Зоря» 6321 ц молока. Собівартість реалізованої продукції 265,8 тис. грн, виручка від реалізації – 316,5 тис. грн.

Визначити ціну реалізації 1 ц молока.

Розв’язання: _____

8. Визначте та проаналізуйте структуру собівартості продукції, якщо відомо:

Кошторис виробництва

Статті витрат	Базовий		Звітний		Відхилення	
	Сума тис.грн	Структура	Сума тис.грн	Структура	Абсолютне	Відносне
Матеріальні витрати	5210		5400			
Заробітна плата	2050		2300			
Відрахування на соціальні потреби	890		1000			
Амортизація основних засобів і нематеріальних активів	800		800			
Інші витрати	450		500			
Витрати на виробництво						
Позавиробничі витрати	340		350			
Повна собівартість товарної продукції						

Висновок: _____

9. Витрати на вирощування зернових культур становлять 105232 грн. За нормативами витрати на збирання, транспортування й скиртування соломи дорівнюють 9320 грн. Зібрано 2750 ц повноцінного зерна, 300 ц зерновідходів із вмістом у них 40 % повноцінного зерна і 3100 ц соломи. Визначити собівартість 1ц зерна, 1 ц зерно відходів та 1 ц соломи.

Розв'язання: _____

10. Розрахувати структуру собівартості і розмір статей витрат на 1ц молока

Структура собівартості молока

Статті витрат	Виробничі витрати – всього		Розмір статей витрат на 1ц молока, грн.
	тис. грн	%	
Витрати на оплату праці	310		
Відрахування на соціальні заходи	92		
Прямі матеріальні витрати	865		
У тому числі	720		
корми			
нафтопродукти	104		
оплата послуг і робіт сторонніх організацій	41		
Амортизація необоротних активів	12		
Загальновиробничі витрати	65		
Усього витрат		100	-
Собівартість 1 ц молока, грн.	X	X	

Виробництво молока становить – 5320 ц.

Висновок: _____

11. Визначити розмір виробничої та повної собівартості загального обсягу продукції виходячи з наведених даних: витрати енергії, спожитої на технологічні цілі – 12 тис. грн; витрати на відрядження директора підприємства – 420 грн; витрати енергії, спожитої на загальногосподарські цілі – 4300 грн; витрати на оплату праці збутового персоналу – 2800 грн; витрати на оренду приміщення виробничого цеху – 9 тис. грн; витрати сировини та матеріалів на виготовлення продукції – 44 000 грн; витрати на оплату праці основних виробничих робітників – 14 тис. грн; витрати на утримання адміністративного персоналу – 8500 грн; витрати на утримання приміщення фірмового магазину підприємства – 13 500 грн; амортизація виробничого обладнання – 1500 грн.

Розв'язання: _____

12. Визначити собівартість одиниці продукції молочного скотарства. Вихідні дані середньорічне поголів'я корів 400 голів; валовий надій молока 23000 ц; одержано приплоду 320 телят; одержано гною 4600 т; витрати по молочному скотарству 2650 тис. грн, в т.ч. прибирання гною 130 тис. грн, вартість підстилки 21 тис. грн.

Розв'язання: _____

13. Визначити собівартість яєць і м'яса птиці, оскільки на фермі отримано 400 тис. шт. яєць і 15 ц приросту. Одержано посліду – 150 т, вартість 1 т

посліду – 30 грн. Витрати на виробництво продукції птахівництва – 192 тис. грн.

Розв'язання: _____

Запитання для самоконтролю

1. На які дві групи поділяються витрати підприємства?
2. Розкрийте суть собівартості як економічної категорії?
3. На які елементи поділяють витрати за економічним змістом?
4. За якими ознаками класифікують операційні витрати підприємства?
5. Перерахуйте основні статті витрат, які включаються до виробничої собівартості продукції?
6. Для чого здійснюють на підприємстві калькулювання собівартості продукції?
7. Розкрийте суть різних методів калькулювання собівартості продукції?
8. Як розрізняють витрати за об'єктом формування?
9. Розкрийте суть собівартості як економічної категорії?
10. Суть та економічне значення індивідуальної та галузевої собівартості.
11. Яка номенклатура калькуляційних статей формується при обчисленні собівартості продукції у сільськогосподарських підприємствах?
12. Що таке об'єкт калькулювання та калькуляційна одиниця?

Тема 7. Кінцеві результати діяльності сільськогосподарських підприємств

Товарна продукція – економічний показник, який характеризує в грошовому вигляді _____ та готової до реалізації продукції.

Визначається за формулою:

$$ТП = ГП + НФ + П, \quad (7.1)$$

де ГП – загальна вартість всіх видів готової продукції;

НФ – напівфабрикати, призначені для продажу;

П – послуги, надані різним споживачам.

Відношення всієї товарної продукції до валової виражене у відсотках, називають *рівнем* _____, який визначають за формулою:

$$P_T = (ТП : ВП) \cdot 100 \%, \quad (7.2)$$

де P_T – рівень товарності продукції, %;

ТП – товарна продукція, грн. або ц;

ВП – валова продукція, грн. або ц.

Чиста продукція – це новостворена вартість, найважливіша складова виробленого сукупного продукту (валової продукції) підприємства, що характеризує _____.

Чиста продукція може бути визначена за формулою:

$$ЧП = ТП - МВ - А, \quad (7.3)$$

де ТП – товарна продукція; МВ – матеріальні витрати; А – амортизація.

Прибуток як кінцевий результат діяльності підприємства – це різниця між загальною сумою отриманих доходів та здійснених _____ підприємства на виробництво.

Виручка від реалізації товарної продукції підприємства (V_P) за мінусом собівартості товарної продукції ($C_{\text{тов прод}}$) становить **прибуток від реалізації продукції**.

Прибуток від реалізації продукції сільськогосподарського підприємства розраховується:

$$\Pi_{\text{РЕАЛ}} = V_{\text{P}} - C_{\text{ТОВ ПРОД}}, \quad (7.4)$$

Балансовий прибуток розраховується за формулою :

$$\Pi_{\text{БАЛ}} = \Pi_{\text{РЕАЛ}} \pm \Pi_{\text{ПОЗАРЕАЛ}} + \Pi_{\text{ДОП}} \quad (7.5)$$

Складові балансового прибутку

Сільськогосподарські підприємства визначають прибуток на різних стадіях його формування:

- ✓ валовий прибуток;
- ✓ операційний прибуток;
- ✓ прибуток від звичайної діяльності до оподаткування;
- ✓ прибуток від звичайної діяльності після оподаткування;
- ✓ чистий прибуток.

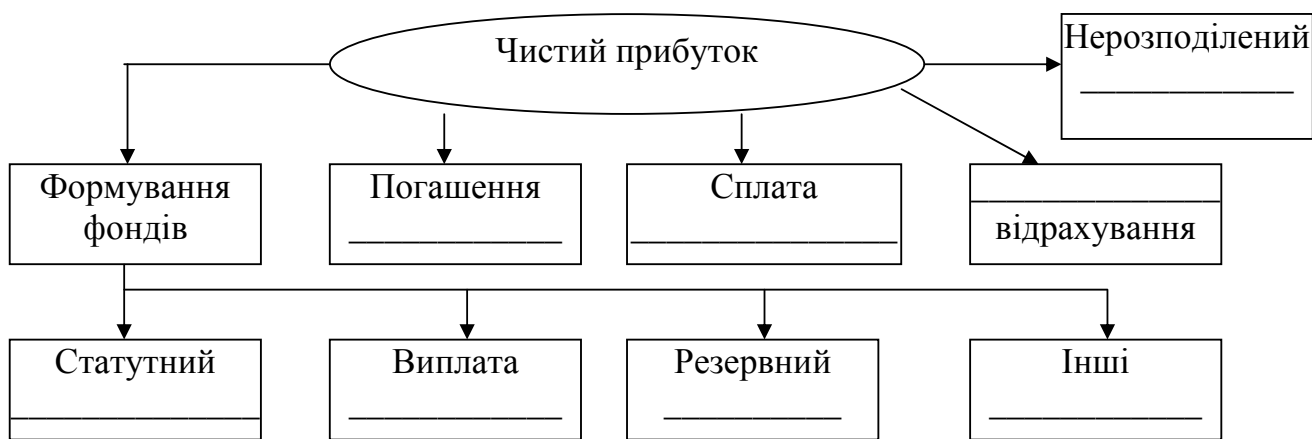

Схема розподілу чистого прибутку сільськогосподарського підприємства

Чистий прибуток – це прибуток, який _____ підприємства після здійснення всіх _____ до бюджету та за іншими зобов'язаннями.

Чистий прибуток ($P_{\text{ЧИСТ}}$) розраховується за формулою 7.6:

$$P_{\text{ЧИСТ}} = P_{\text{БАЛ}} - P_{\text{Л}}, \quad (7.6)$$

де $P_{\text{Л}}$ – першочергові платежі (податок на прибуток, відсоток за користування кредитом тощо).

Задачі:

1. У нашому прикладі, прибуток розглядають як надлишок виручки над витратами виробництва, як результат процесу виробництва. Іноді прибуток вважають частиною витрат виробництва.

Чи можна погодитися з таким визначенням?

Пояснення: _____

2. Обсяг реалізованої продукції підприємством становить 1070 ц. Ціна реалізації 1 ц молока становить 320 грн. Розрахувати виручку від реалізації продукції.

Розв'язок: _____

3. Визначити балансовий прибуток за такими даними:

Показник	Сума, тис. грн
Обсяг реалізації продукції (виручка)	490
Повна собівартість реалізації продукції	352
Прибуток від реалізації іншої продукції	103
Інші позареалізаційні доходи	1,2
Позареалізаційні збитки	5,4
Середньорічна вартість:	
– основного капіталу	880
– оборотних засобів	185

Розв'язок: _____

4. Підприємство реалізувало 20 000 ц молока. Виробнича собівартість 1 ц молока становить 139,52 грн. Витрати на реалізацію – 10,35 грн/ц ціна реалізації 1 ц молока базисної жирності становить 183,63 грн. Базисна жирність молока – 3,4 %, фактична – 3,74 %. Розрахувати виручку від реалізації продукції, прибуток і рівень рентабельності.

Розв'язок: _____

4. Визначити скільки підприємство виробило продукції, якщо виручка від реалізації сільськогосподарської продукції – 905 600 грн. Ціна реалізованої продукції за 1 кг – 19,25 грн.

Розв'язок: _____

5. Валовий прибуток підприємства становить 500 тис. грн, орендна плата – 10 тис. грн, відсоток за кредит – 50 тис. грн, податки – 150 тис. грн. На благодійні та інші фонди витрачено 40 тис. грн. Який чистий прибуток підприємства?

Розв'язок: _____

6. Обсяг реалізованої продукції дорівнює 300 млн грн, її собівартість – 100 млн. грн. Основні засоби підприємства – 800 млн грн. Нормативний прибуток – 10 % авансового капіталу. Обчисліть обліковий (бухгалтерський), економічний і нормативний прибуток.

Розв'язок: _____

9. Визначте величину чистого прибутку за такими даними: виручка від реалізації продукції дорівнює 1500 тис. грн, витрати – 900 тис. грн, податки – 30 %. На орендну плату та сплату відсотків за кредит витрачено 100 тис. грн.

Розв'язок: _____

10. Визначити товарну і валову продукцію підприємства, якщо основними цехами вироблено продукції на 675 тис. грн, на внутрішні виробничі потреби виготовлено продукції на 42 тис. грн, допоміжними цехами для реалізації вироблено продукції на 31 тис. грн, ремонтні роботи, виконані за спеціальними замовленнями на 23 тис. грн, залишок незавершеного виробництва на початок року становив 96 тис. грн, а на кінець року – 70 тис. грн.

Розв'язок: _____

11. Протягом року вироблено 45 одиниць продукції за ціною 12 тис. грн і 30 одиниць за ціною 21 тис. грн за одиницю. Залишок незавершеного виробництва за собівартістю на початок року – 32 тис. грн, на кінець року – 29 тис. грн. Оптова ціна більша собівартості на 25 %. Визначити вартість товарної і валової продукції.

Розв'язок: _____

Запитання для самоконтролю

1. З якою метою визначають обсяг валової продукції сільського господарства.

2. Поясніть, чим відрізняється реалізована продукція від товарної?

3. Для чого визначають показник питома вага чистої продукції у валовому продукті?

4. Перелічіть складові балансового прибутку сільськогосподарського підприємства.

5. В якому порядку відбувається формування прибутку як фінансового показника?

6. Які види прибутку виокремлюють залежно від формування та розподілу?

7. Як визначають валовий прибуток від реалізації продукції?

8. Що характеризує маржинальний прибуток і як він визначається?

9. За рахунок яких джерел формується прибуток підприємства?

10. Як розподіляється чистий прибуток відповідно до основних напрямів і на що він спрямовується?

11. Що характеризує рентабельність виробництва?

Тема 8. Ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств

Ефективність – це економічна категорія, що відображає співвідношення між _____ витраченими на їх досягнення ресурсами, в якій відображається _____ сторін суспільного виробництва – результативність.

Економічна ефективність сільськогосподарського виробництва означає одержання певної кількості продукції з _____ при найменших витратах праці і коштів на виробництво одиниці продукції.

Для визначення економічної ефективності виробництва в цілому по сільськогосподарських підприємствах використовується система показників, які доцільно обчислювати в такій послідовності:

- вартість валової продукції (грн.) на 1 га сільськогосподарських угідь, на середньорічного працівника, на 1 люд.-год., на 100 грн виробничих витрат, на 100 грн основних виробничих засобів;

- розмір чистої продукції (валового доходу), чистого доходу та прибутку на 1 га сільськогосподарських угідь, на середньорічного працівника, на 1 люд.-год., на 100 грн витрат виробництва, на 100 грн виробничих засобів;

- рівень рентабельності;

- норма прибутку сільськогосподарського виробництва.

При визначенні економічної ефективності *тваринництва* в цілому використовують також наведену вище систему показників.

При цьому вартість валової продукції тваринництва розраховують на 1 умовну голову продуктивного поголів'я.

Для цього всі види продуктивної худоби і птиці перераховуються в умовне поголів'я за коефіцієнтами:

корови – 1,0

інше поголів'я великої рогатої худоби – 0,6

свині – 0,3

вівці – 0,1

птиця – 0,02.

При визначенні економічної ефективності виробничої діяльності необхідно розраховувати:

1) маржинальний дохід;

2) критичний обсяг виробництва і реалізації сільськогосподарської продукції.

Маржинальний дохід визначається як різниця між виручкою від реалізації продукції та змінними витратами за формулою 8.1:

$$M_d = B_p - C_{зв}, \quad (8.1)$$

де B_p – виручка від реалізації продукції, грн.;

$C_{зв}$ – загальна величина змінних витрат, грн.

Маржинальний дохід на 1 ц продукції визначається як різниця між ціною реалізації та змінними витратами у собівартості одиниці продукції за формулою 10.2:

$$M_d = Ц - C'_{зв}, \quad (8.2)$$

де $Ц$ – ціна реалізації 1 ц продукції, грн.;

$C'_{зв}$ – змінні витрати на 1 ц продукції, грн.

Коефіцієнт маржинального доходу (R_m) вираховують відношенням маржинального доходу до виручки від реалізації продукції за формулою 8.3:

$$R_m = \frac{M_d}{B_p} \quad (8.3)$$

Критичний обсяг випуску певної продукції в натуральному виразі ($N_{кр}$) з 1 га посіву або однієї голови худоби визначається відношенням суми постійних витрат з розрахунку на гектар посіву або голову худоби до маржинального доходу на 1 ц продукції. Його визначають за формулою 8.4:

$$N_{кр} = \frac{C_{пв}}{Ц - C'_{зв}}, \quad (8.4)$$

де $C_{пв}$ – сума постійних витрат на 1 га посіву або на голову худоби, грн.

Рівень безбитковості виробництва окремих видів сільськогосподарської продукції ($N_б$) визначається відношенням суми постійних витрат з розрахунку на гектар посіву або голову худоби до суми маржинального доходу на 1 га посіву або одну голову худоби і виражається в _____.

Рівень безбитковості виробництва окремих видів сільськогосподарської продукції визначають за формулою 10.5:

$$N_б = \frac{C_{пв}}{(Ц - C'_{зв}) \cdot Q} \cdot 100, \quad (8.5)$$

Рентабельність характеризує прибутковість, дохідність підприємства.

Цей показник дає можливість визначити яка продукція більш прибуткова, тобто вигідніша для виробництва.

Рівень рентабельності продукції визначається як відношення прибутку до витрат на її виробництво. Визначається за формулою 8.6:

$$P_{\text{ПР}} = (\Pi : C) \cdot 100 \%, \quad (8.6)$$

де Π – _____;

C – _____.

Показник **норма прибутку** ($H_{\text{ПР}}$) розраховується за формулою 8.7:

$$H_{\text{ПР}} = \Pi : (O_{\text{ВК}} + O_{\text{БК}}) \cdot 100 \%, \quad (8.7)$$

де $O_{\text{ВК}}$ – _____; $O_{\text{БК}}$ – _____.

З економічної точки зору показник *норма прибутку* показує скільки грошових одиниць прибутку приносить кожна _____ функціонуючих засобів. Особливого значення норма прибутку набуває в умовах ринку, оскільки даний показник свідчить про те, в яке виробництво доцільно вкладати капітал, здійснювати _____.

Загальна рентабельність виробництва визначається за формулами 8.8 і 8.9:

$$P_{\text{ЗАГ}} = \frac{\Pi}{(S_{\text{СР}} + S_{\text{НОЗ}})} \cdot 100 \%, \quad (8.8)$$

$$P_{\text{ЗАГ}} = \frac{\Pi}{C_{\text{ТОВ ПРОД}}} \cdot 100 \%, \quad (8.9)$$

де Π – прибуток підприємства;

$S_{\text{СР}}$ – середньорічна вартість основних засобів підприємства;

$S_{\text{НОЗ}}$ – середньорічний _____ підприємства;

$C_{\text{ТОВ ПРОД}}$ – собівартість _____ продукції.

Розрахункова рентабельність виробництва обчислюється за формулою:

$$P_{\text{ЗАГ}} = \frac{\Pi_{\text{ЧИСТ}}}{S_{\text{СР}} + S_{\text{НОЗ}} + S_{\text{ПЛЫГ}}} \cdot 100 \%, \quad (8.10)$$

де $\Pi_{\text{ЧИСТ}}$ – чистий _____;

$S_{\text{ПЛБГ}}$ – вартість _____ підприємства (законсервовані за рішенням уряду, прокредитовані банком тощо).

Залежно від завдань аналізу фінансово-господарської діяльності розраховуються й інші показники рентабельності.

Наприклад, **рентабельність оборотних засобів** ($P_{\text{ОБ}}$) обчислюється за формулою:

$$P_{\text{ОБ}} = \Pi : C_{\text{РП}}, \quad (8.11)$$

де $C_{\text{РП}}$ – собівартість _____.

Рентабельність власного капіталу ($P_{\text{КАП}}$) визначають за формулою:

$$P_{\text{КАП}} = \Pi_{\text{ЧИСТ}} : K, \quad (8.12)$$

де $\Pi_{\text{ЧИСТ}}$ – _____; K – _____.

Рівень продуктивності суспільної праці ($\Pi_{\text{СП}}$) визначається як відношення прибутку до середньооблікової _____, які зайняті в галузі:

$$\Pi_{\text{СП}} = \Pi : C_{\text{РЧПГ}}, \quad (8.13)$$

де $C_{\text{РЧПГ}}$ – середньооблікова чисельність _____, які зайняті в галузі.

Задачі:

1. Припустимо, що на підприємстві «Зоря» прибуток більший, ніж на підприємстві «Дружба». Проте економісти оцінюють роботу підприємства «Дружба» як кращу порівняно з підприємством «Зоря». Які можуть бути підстави для такої оцінки?

Пояснення: _____

2. На сільськогосподарському підприємстві норма прибутку помітно зросла. Однак чи обов'язково це свідчить про підвищення рентабельності підприємства, поліпшення ефективності його діяльності?

Пояснення: _____

3. Обсяг реалізованої товарної продукції підприємством становить 170 т. Ціна реалізації 1 кг продукції становить 30 грн. Витрати на виробництво становлять 4 159 009 грн. Розрахувати рентабельність виробничої діяльності.

Розв'язок: _____

4. Підприємством виробило 3600 ц товарної продукції. Реалізовано – 3720 ц продукції. Ціна реалізованої продукції за 1 кг – 120,0 грн.

Витрати на виробництво становлять 4 125 300 грн. Обчислити рентабельність діяльності підприємства.

Розв'язок: _____

5. Виручка від реалізації продукції – 9 000 225 грн. Витрати на виробництво продукції – 7 500 999 грн.

Визначити рентабельність.

Розв'язок: _____

10.2.	б) на 1 л.-год., грн.		
10.3.	в) на 1 середньорічного працівника, грн.		
10.4.	г) на 1 грн. основних засобів, грн.		
10.5.	д) на 1 грн. виробничих витрат, грн.		
11.	<i>Чистий прибуток (збиток)</i>		
11.1.	а) на 1 га с.-г. угідь, грн.		
11.2.	б) на 1 середньорічного працівника, грн.		
11.3.	в) на 1 грн. виробничих витрат, грн.		
12.	г) на 1 грн. основних засобів, грн.		
13.	<i>Норма прибутку, %</i>		

Рентабельність основних виробництв, галузей та по підприємству

ТОВ «Дружба»

№ п/п	Вид продукції, галузь підприємства	Дохід (виручка) від реалізації продукції, тис. грн.	Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	Валовий прибуток (збиток) від основної діяльності, тис. грн.	Рівень рентабельності, %
1.	Зернові та зернобобові	8126,7	6171,2		
1.1.	в т.ч. озима пшениця	3955,1	2580,4		
1.2.	ячмінь	2371,3	1834,4		
2.	Ріпак озимий	615,3	295		
3.	Цукрові буряки	5973,1	5965,1		
4.	Інша продукція рослинництва	36,0	32,0		
5.	Разом по рослинництву				
6.	Молоко	3382,3	3231,6		
7.	Жива маса ВРХ	1615,9	2686,8		
8.	Жива маса свиней	372,0	350,4		
9.	Інша продукція тваринництва	35,6	10,4		
10.	Разом по тваринництву				
12.	Реалізація іншої продукції, робіт і послуг	3825,7	2256,8		
14.	Всього по підприємству				

Висновок: _____

10. Підприємство виготовляє і продає за рік продукції на 200 тис. грн. Витрати на її виготовлення і продаж становлять 180 тис. грн, у тому числі: змінні витрати – 120 тис. грн, а постійні – 60 тис. грн. Визначити коефіцієнт маржинального прибутку та точку беззбитковості виробництва.

Розв'язок: _____

11. Визначити економічну ефективність діяльності господарства.

Економічну ефективність діяльності фермерського господарства

Показник	Рік		Звітний рік у % до базисного
	базисний	звітний	
Вихідні дані			
Виручка від реалізації продукції, тис. грн	300	380	
Витрати виробництва, тис. грн	280	300	
у т.ч. постійні витрати	90	90	
змінні витрати	190	210	
Розрахункові показники			
Маржинальний дохід, тис. грн			
Коефіцієнт маржинального доходу			
Критичний обсяг виробництва (точка беззбитковості), тис. грн			

Висновки: _____

12. Порівняйте рентабельність продукції за три квартали на підставі даних, наведених у таблиці.

Вихідні дані для розрахунків

Показник	Квартал		
	I	II	III
Кількість виробів, шт.	1750	3620	2430
Ціна одного виробу, тис. грн	105	120	105
Собівартість одного виробу, тис. грн	75	83	70

Розв'язок: _____

Запитання для самоконтролю

1. Вкажіть, з чого складається балансовий прибуток?
2. Наведіть, що входить до виручки господарства від позареалізаційних операцій.
3. Запропонуйте основні шляхи збільшення прибутку на сільськогосподарських підприємствах.
4. Вкажіть чинники, які впливають на величину виручки від реалізації продукції.
5. Що таке прибуток від реалізації продукції?
6. Як змінюється прибутковість сільськогосподарських підприємств під впливом дії окремих чинників?
7. Як державна політика оподаткування впливає на прибутковість сільськогосподарських підприємств?

8. Назвіть види рентабельності.
9. Рентабельність продукції визначається як процентне співвідношення ?
10. Як розраховується показник «загальна рентабельність підприємства»?
11. За рахунок чого забезпечується ефективність виробництва?
12. Як розподіляється чистий прибуток відповідно до основних напрямів і на що він спрямовується?
13. Назвіть резерви підвищення рівня рентабельності продукції тваринництва.

Тема 9. Економіка галузей тваринництва

9.1 Економіка скотарства

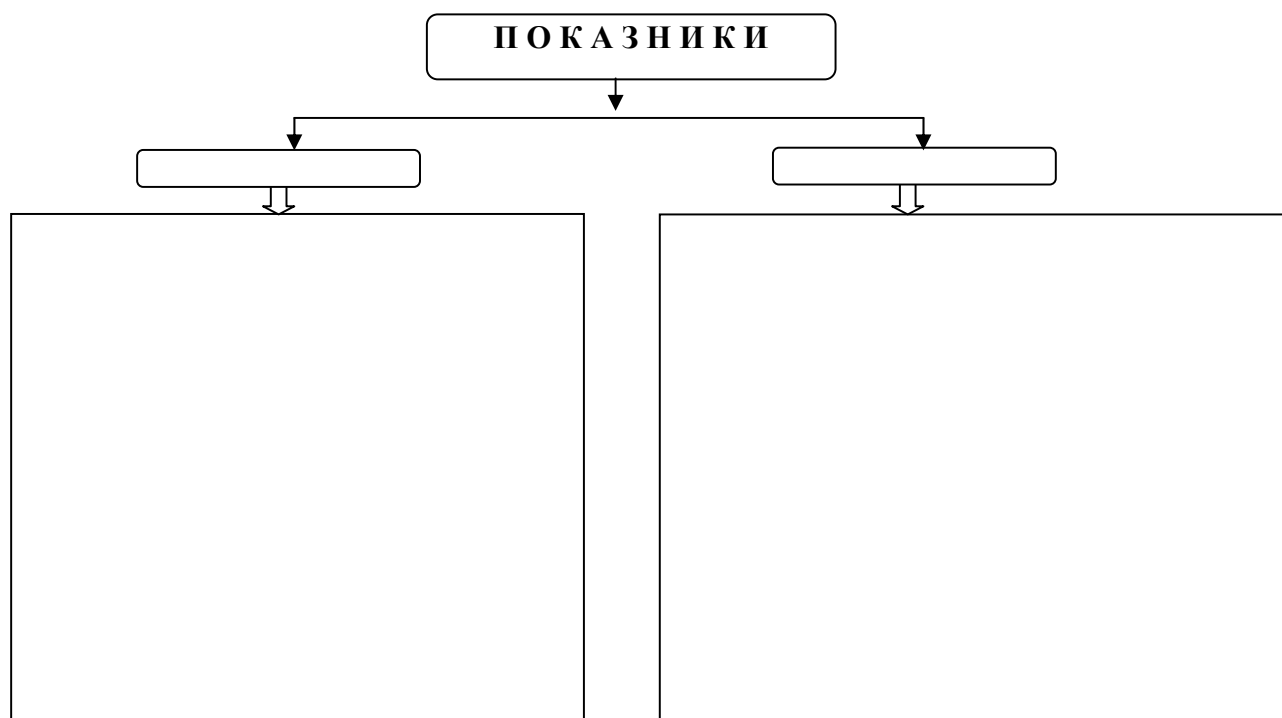
В сільському господарстві України виділяють 4 основні галузі: скотарство, свинарство, вівчарство та птахівництва. Важливою галуззю продуктивного тваринництва України є скотарство, яке постачає незамінні продукти харчування і цінну сировину для харчової і переробної промисловості. Скотарство дає основну масу м'ясної продукції, цінної за вмістом високоякісних білків і незамінних амінокислот. У м'ясному балансі України яловичина і телятина становлять близько ____%. У господарствах України утримується 34 породи, в тому числі 18 молочного, 7 м'ясо-молочного і 9 м'ясного напрямку продуктивності.

Розвиток скотарства характеризується такими показниками: збільшенням поголів'я великої рогатої худоби, в тому числі корів; щільністю поголів'я худоби і корів з розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь; зростанням продуктивності скотарства, валового виробництва молока і яловичини; підвищенням рівня виробництва молока і яловичини з розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь. Необхідно привести до порядку систему показників для оцінки ефективності виробництва продукції скотарства: Натуральні; Вартісні.

Удій від однієї корови;

Витрати праці на 1 ц молока;

Витрати кормів на 1 ц молока;
 Собівартість 1 ц молока;
 Ціна реалізації 1 ц молока;
 Прибуток з розрахунку на 1 ц молока;
 Прибуток з розрахунку на одну середньорічну корову;
 Рівень рентабельності;
 Середньодобовий приріст 1 голови худоби;
 Середньорічний приріст 1 голови худоби;
 Витратами праці на 1ц живої маси молодняка;
 Витрати кормів на 1 ц живої маси молодняка;
 Собівартістю 1 ц живої маси молодняка;
 Ціною реалізації 1 ц живої маси;
 Прибутком з розрахунку на 1 ц живої маси.

Задачі

1. Визначити динаміку розвитку молочного скотарства

Показник	2024 р.	2025 р.	2026 р.	2026 р. у % до 2024 р.
Поголів'я корів, гол.	550	580	600	
Удій молока від однієї корови, кг				
Валовий надій молока, ц	29560	33060	33800	
Реалізовано молока, ц	27496	30045	31830	
Рівень товарності, %				x

Висновки

2. Визначити економічну ефективність виробництва молока в сільськогосподарському підприємстві.

Показник	Рік	
	базисний	звітний
Вихідні дані		
Поголів'я корів, гол.	390	380
Валовий надій молока, ц	11850	12860
Витрати кормів, ц корм. од.	17775	17024
Витрати праці, тис. люд.-год.	105	108
Реалізовано молока, ц	8295	9012
Повна собівартість реалізованої продукції, тис. грн	1412	1562
Виручка, тис. грн	1440	1628
Економічна ефективність виробництва молока		
Удій молока від 1 корови, кг		
Витрати праці на 1 ц молока, люд.-год.		
Витрати кормів на 1 ц молока, ц к.од.		
Повна собівартість 1 ц молока, грн		
Ціна реалізації 1 ц, грн		
Прибуток, грн:		
на 1 ц молока		
на 1 корову		
Рівень рентабельності, %		

Висновок

3. Визначити рівень інтенсивності, результат та економічну ефективність інтенсифікації виробництва молока у підприємстві.

Показник	Рік	
	базисний	звітний
Вихідні дані		
Поголів'я корів, гол.	360	390
Валовий надій молока, ц	19850	22860
Витрати виробництва, тис. грн	5656	6825
Витрати кормів, ц корм. од.	23775	25024
Витрати праці, тис. люд.-год.	105	108
Реалізовано молока, ц	16295	19012
Повна собівартість реалізованої продукції, тис. грн	5920	7162
Виручка від реалізації, тис. грн	6355	7985
Розрахункові показники		
<i>Рівень інтенсивності</i>		
Виробничі витрати на 1 корову, грн		
Витрати кормів на 1 корову, ц к.од.		
Витрати праці на 1 корову, люд.-год		
<i>Результат інтенсифікації</i>		
Удій молока від однієї корови, кг		
<i>Економічна ефективність інтенсифікації</i>		
Витрати праці на 1 ц молока, люд.-год		
Витрати кормів на 1 ц молока, ц к.од.		
Повна собівартість 1 ц молока, грн		
Ціна реалізації 1 ц, грн		
Прибуток, грн:		
на 1 ц молока		

на 1 корову		
Рівень рентабельності, %		
Окупність додаткових витрат, грн	x	

Висновок _____

4. Визначити рівень спеціалізації сільськогосподарських підприємств на виробництві молока та його вплив на економічну ефективність молочного скотарства.

Показники	Господарства	
	«Зоря»	«Світанок»
Вихідні дані		
Поголів'я корів, голів	220	410
Виробництво молока, ц	7468	16826
Витрати праці, тис. люд.-год.	46	103
Витрати кормів, ц корм. од.	9346	18991
Реалізовано молока, ц	6528	14076
Повна собівартість реалізованої продукції, тис. грн	2320	5540
Виручка від реалізації молока, тис. грн	2741	6334
Виручка від реалізації продукції господарства, тис.	5020	10065
Розрахункові показники		
Питома вага виручки від реалізації молока у грошових надходженнях господарств, %		
Удій молока від 1 корови, кг		
Витрати праці на 1 ц молока, люд.-год		
Витрати кормів на 1 ц молока, ц к.од.		
Повна собівартість 1 ц молока, грн		
Ціна реалізації 1 ц, грн		
Прибуток, грн:		
на 1 ц молока		
на 1 корову		
Рівень рентабельності, %		

Висновок _____

Висновки: _____

Запитання для самоконтролю

1. Яке економічне значення має скотарство у вирішенні проблеми забезпечення населення продуктами харчування?
2. Яке економічне значення має скотарство для розвитку сільськогосподарських підприємств і сільських регіонів?
3. Які показники характеризують розвиток скотарства?
4. Які структурні зміни відбулися у розвитку скотарства України за останній період?
5. Які особливості розвитку скотарства у господарствах різних видів і форм господарювання?
6. Які форми господарювання забезпечують основні обсяги виробництва молока і яловичини?
7. Які напрями спеціалізації скотарства сформувалися в Україні?
8. Якими показниками характеризується економічна ефективність виробництва продукції скотарства?
9. Який рівень економічної ефективності виробництва молока і яловичини у сільськогосподарських підприємствах?
10. Які показники характеризують рівень інтенсивності та економічну ефективність інтенсифікації молочного скотарства?
11. Завдання і шляхи розвитку скотарства в Україні?

9.2 Економіка свинарства

Свинарство – одна із галузей сільського господарства України, розвиток якої визнано пріоритетним в сучасних умовах глобальних трансформацій. Виходячи з науково-обґрунтованих норм харчування рівень споживання м'яса на одну особу населення має становити 83 кг, у тому числі _____ кг свинини.

Напрями спеціалізації свинарства визначаються типом відгодівлі свиней.

Основні з них:

_____;

_____;

_____.

Свинарство розміщується в сільськогосподарських підприємствах різних виробничих типів. Найбільш інтенсивно і ефективно свинарство розвивається в спеціалізованих господарствах. За характером внутрішньогалузевої спеціалізації свинарські господарства поділяються на _____ і _____. Економічна ефективність свинарства характеризується системою натуральних і вартісних показників: продуктивністю тварин - середньодобовим приростом живої маси однієї голови молодняка або свиней на відгодівлі, виходом поросят (у 2-місячному віці) і приростом живої маси з розрахунку на одну основну свиноматку на початок року, тривалістю вирощування і відгодівлі молодняка свиней до певної живої маси; витратою корму на 1 ц приросту живої маси; продуктивністю праці; собівартістю 1 ц приросту і живої маси; ціною реалізації 1 ц живої маси свиней; прибутком з розрахунку на 1 ц живої маси; рівнем рентабельності виробництва свинини.

На рівень рентабельності свинарства впливають два основних фактори:

1. _____;

2. _____.

Задачі:

1. Визначити економічну ефективність виробництва свинини в сільськогосподарському підприємстві.

Показник	Роки	
	базисний	звітний
Вихідні дані		
Середньорічне поголів'я молодняка, голів	3180	3960
Приріст живої маси, ц	1914	4296
Витрати кормів, ц корм. од.	29671	41552
Витрати праці, тис. люд.-год.	106	165
Реалізовано живої маси, ц	2408	3670
Повна собівартість реалізованої продукції, тис. грн	3120	5146
Виручка від реалізації, тис. грн	2936	5352
Економічна ефективність виробництва свинини		
Середньодобовий приріст 1 голови, г		
Витрати праці на 1 ц приросту, люд.-год.		
Витрати кормів на 1 ц приросту, ц к.од.		
Повна собівартість 1 ц живої маси, грн		
Ціна реалізації 1 ц живої маси, грн		
Прибуток на 1 ц живої маси, грн		
Рівень рентабельності, %		

Висновок _____

2. Визначити динаміку розвитку свинарства:

Показник	2024 р.	2025 р.	2026 р.	2026 р. у % до 2024 р.
Середньорічне поголів'я, гол.	3250	3170	3460	
Середньодобовий приріст, г				
Приріст живої маси, ц	4389	4560	4720	
Реалізовано живої маси, ц	4210	4670	4500	
Рівень товарності, %				x

9.3 Економіка птахівництва

Птахівництво забезпечує населення країни цінними продуктами харчування. Основна продукція птахівництва – _____ – за поживністю переважає більшість продуктів харчування. Птахівництво інтенсивно розвивається на всій території України. На його розміщення впливають, насамперед, близькість та концентрація міського населення. Галузь розвивається по шляху створення великих промислових комплексів навколо великих міст і промислових центрів. Науково-обґрунтована норма споживання яєць ____ шт. на одну особу в рік. У збільшенні виробництва яєць і м'яса птиці все більшого значення набувають сучасні методи інтенсивного птахівництва на основі спеціалізації і концентрації галузі. Великі спеціалізовані господарства здійснюють виробництво яєць і м'яса птиці на _____ основі.

_____ – вузькоспеціалізовані великі підприємства, що працюють переважно на купованих кормах.

Основні напрями розвитку птахофабрик:

_____.

Економічна ефективність виробництва продукції птахівництва характеризується такими показниками: продуктивністю птиці – середньою річною несучістю курок-несучок і середньодобовим приростом живої маси молодняку птиці, затратами праці і кормів на 1000 шт. яєць і на 1 ц приросту, собівартістю 1000 яєць, 1 ц приросту і 1 ц живої маси птиці, ціною реалізації одиниці продукції, рівнем рентабельності її виробництва. Галузь птахівництва займається реалізацією продукції, яка з економічної точки зору одночасно є _____ та _____. У структурі витрат на виробництво продукції птахівництва найбільшу питому вагу займають: _____ та _____.

2. Визначити економічну ефективність виробництва м'яса птиці в сільськогосподарському підприємстві.

Показник	Роки	
	базисний	звітний
Вихідні дані		
Середньорічне поголів'я молодняка, тис. гол.	12	14
Приріст живої маси, ц	1114	1792
Витрати праці, тис. люд.-год.	11	12
Реалізовано живої маси, ц	796	1428
Повна собівартість реалізованої продукції, тис. грн	690	1829
Виручка, тис. грн	726	1548
Економічна ефективність виробництва м'яса птиці		
Середньодобовий приріст 1 голови, г		
Витрати праці на 1 ц приросту, люд.-год.		
Повна собівартість 1 ц живої маси, грн		
Ціна реалізації 1 ц живої маси, грн		
Прибуток, збиток (-) на 1 ц живої маси, грн		
Рівень рентабельності, збитковості (-), %		

Висновки: _____

Запитання для самоконтролю

1. Яке народногосподарське значення птахівництва?
2. Які особливості розміщення птахівництва?
3. Які особливості розвитку спеціалізації і концентрації виробництва яєць і м'яса птиці?
4. Які напрями розвитку внутрішньогалузевої спеціалізації у птахівництві?
5. Які показники характеризують розвиток птахівництва?
6. Який рівень економічної ефективності виробництва яєць і м'яса птиці?
7. На чому ґрунтується висока ефективність вирощування бройлерів?
8. Які основні шляхи зниження собівартості яєць?
9. Які фактори впливають на рівень цін реалізації яєць і м'яса птиці?

9.4 Економіка вівчарства та козівництва

Вівчарство – важлива галузь продуктивного тваринництва, яка забезпечує народне господарство такими важливими продуктами, як вовна, овчини, смушки, баранина і молоко. З вовни виробляють тканини, сукна, ковдри, килими, валянки тощо. Баранина високопоживна, відзначається низьким вмістом холестерину порівняно з яловичиною і свининою. У структурі м'ясного балансу України баранина займає всього ___%. Вівчарство сприяє підвищенню ефективності використання сільськогосподарських угідь, особливо в посушливих степових та гірських районах. Вівці – пасовищні тварини, порівняно невибагливі до умов утримання. Вони можуть досить ефективно використовувати малопродуктивні природні угіддя та найдешевші грубі і соковиті корми. Таким чином, забезпечується висока оплата корму, а виробничі витрати на утримання овець порівняно невеликі.

В Україні розводять 14 порід овець, створена відповідна племінна база вівчарства, яка включає племінні заводи і господарства та племінні ферми. Серед порід овець переважають асканійська тонкорунна, прекоп і цигайська.

В Україні склалися окремі зони спеціалізації вівчарства, де розводять овець за напрямами продуктивності:

1. _____;
2. _____;
3. _____;
4. _____.

Зони спеціалізації вівчарства в країні склалися під впливом особливостей природних умов, системи утримання і годівлі та спрямованого відбору і підбору. В усіх природно-економічних зонах України, крім Карпат, вівчарство розвивається за кількома напрямами.

2. Визначити економічну ефективність виробництва баранини в сільськогосподарському підприємстві.

Показник	Рік	
	базисний	звітний
Вихідні дані		
Поголів'я молодняка, гол.	1080	1320
Приріст овець, ц	220	294
Витрати праці, тис. люд.-год.	11,5	18
Реалізовано живої маси, ц	162	196
Повна собівартість живої маси, тис. грн	350	462
Виручка, тис. грн	201	257
Економічна ефективність виробництва баранини		
Середньодобовий приріст 1 голови, г		
Витрати праці на 1 ц приросту, люд.-год.		
Повна собівартість 1 ц живої маси, грн		
Ціна реалізації 1 ц живої маси, грн		
Прибуток, збиток (-) на 1 ц живої маси, грн		
Рівень рентабельності, збитковості (-), %		

Висновок _____

Запитання для самоконтролю

1. Яке народногосподарське значення вівчарства?
2. Який сучасний рівень розвитку вівчарства?
3. Які основні напрями склались у вівчарстві України?
4. Які основні зони розміщення вівчарства?
5. В яких регіонах України розвивається тонкорунне вівчарство?
6. Який сучасний рівень продуктивності праці, собівартості і рентабельності виробництва продукції вівчарства?
7. Які фактори впливають на ціну реалізації вовни?
8. Які основні шляхи підвищення вовняної і м'ясної продуктивності овець?
9. Основні напрями підвищення економічної ефективності вівчарства?

9.5 Економіка у конярстві

У загальному м'ясному балансі конина займає менше 2%. Україна має достатньо ресурсів для розвитку продуктивного конярства. В основному в Україні можливо збільшити виробництво конини використовуючи природні пасовища Карпат і Прикарпаття, а також Східних регіонів України. На інших територіях доцільно використовувати відгодівельні майданчики із сезонним виробництвом конини. В Україні конярство представлено такими основними напрямками:

_____ – забезпечує комплекс селекційних і технологічних заходів, спрямованих на поліпшення існуючих і створення нових більш досконалих порід, ліній і родин коней та реалізацію їх в межах держави та на експорт.

_____ – забезпечує зростання чисельності поголів'я коней, підвищення їх якісних характеристик, використання на сільськогосподарських і транспортних роботах в сільськогосподарських підприємствах, фермерських та особистих селянських господарствах населення.

_____ – забезпечує утримання коней та їх використання в масових та класичних видах кінного спорту, створення кінноспортивних баз, секцій верхового та екіпажного туризму, в тому числі пунктів прокату і відпочинку.

_____ – вирощування коней з метою виробництва кінського м'яса, консервованих м'ясних продуктів та кумису.

У світі розводять понад 250 порід, в Україні — більше від 10. До найпоширеніших належать: арабська, чистокровна верхова, тракєненська, американська та французька рисисті, бельгійська робоча, клейдєсдальська.

В Україні значного поширення набули: чистокровна і українська верхові, орловська і російська рисисті, російська та новоолександрівська ваговозні.

Задачі:

1. Визначити річну потребу в кормах для коней. Середньорічне поголів'я 94 гол. Потреба в кормах на 1 голову на рік 37 ц.к.о.

Структура річного раціону у відсотках: грубі 25, у т.ч. сіно – 15, солома – 10, соковиті – 20, у т.ч. силос – 8, сінаж – 5, коренеплоди – 7, концентрати – 27, зелені корми – 28.

Розв'язок: _____

2. Визначити економічну ефективність вирощування коней в кінних заводах, зробити висновки.

Показник	Стрілецький кінний завод	Деркульський кінний завод
Поголів'я всього, гол.	72	153
в тому числі кобил, гол.	30	67
Приплід всього, гол.	15	38
Реалізовано всього, гол.	11	6
Повна собівартість реалізації, тис. грн	516,2	404,7
Виручка, тис. грн	209,6	143,5
Економічна ефективність виробництва вовни		
Приплід на 100 конематок, гол		
Повна собівартість 1 голови, грн		
Ціна реалізації 1 голови, грн		
Прибуток, збиток (-), тис. грн		
Прибуток, збиток (-) на 1 голову, грн		
Рівень рентабельності, збитковості (-), %		

Висновки: _____

Запитання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте народногосподарське значення конярства?

2. Який сучасний стан розвитку конярства в Україні?

3. Які основні напрями розведення коней в Україні?

4. Які основні зони розміщення племінного конярства?

5. Охарактеризуйте основні породи коней, що розводять в Україні?

6. Які показники характеризують розвиток конярства?

7. Який рівень економічної ефективності вирощування коней?

8. Які основні шляхи зниження собівартості вирощування коней?

9. Які фактори впливають на рівень цін?

10. Які показники характеризують економічну ефективність вирощування коней?

11. Основні напрями підвищення економічної ефективності конярства?

9.6 Економіка у бджільництві

Значення бджільництва як галузі сільського господарства визначається передусім важливою роллю медоносних бджіл у перехресному запиленні сільськогосподарських рослин, підвищенні їхньої врожайності, поліпшенні якості насіння і плодів.

Бджільництво постачає основні продукти: мед і віск, а також додаткові продукти: пакети бджіл, бджолині матки, квітковий пилок, маточне молоко, прополіс, бджолину отруту.

Розрізняють такі напрями:

1. _____;

2. _____;

3. _____;

4. _____;

5. _____.

Відповідно до особливостей кормової бази бджільництва у господарствах розводять такі породи бджіл: українська степова; карпатська; сіра гірська кавказька; поліська та їх помісі.

Економічна ефективність бджільництва характеризується системою таких показників: виходом валового і товарного меду з розрахунку на одну бджолосім'ю; витратами праці на 1 ц меду; вартістю валової продукції бджільництва на одного середньорічного працівника; собівартістю одиниці продукції, прибуток; ціна реалізації одиниці продукції; прибуток від реалізації одиниці продукції; рівень рентабельності.

_____ – відношення всіх витрат, що віднесені на продукцію бджільництва до виходу продукції за плановий рік в умовних одиницях.

Задачі:

1. Розрахувати вихід продукції на пасіці, кількість бджолосімей – 300, розрахунки оформити в таблицю.

Вихід продукції на пасіці в плановому році

Види продукції	Вихід продукції, кг		Коефіцієнт переведення продукції в ум. медові одиниці	Кількість продукції, ум. медових одиниць
	з однієї сім'ї	всього		
Мед	30		1	
Віск	1		2,1	
Квітковий пилок	2		6,6	
Прополіс	0,1		34,2	
Пакети стільникові	0,5		14,7	
Всього	x	x	x	

Висновок _____

2. Використовуючи наведені нижче дані, слід визначити економічну ефективність виробництва меду в сільськогосподарському підприємстві.

Показник	Роки	
	базисний	звітний
Вихідні дані		
Кількість бджолосімей	275	291
Вироблено меду, ц	330	369,5
Реалізовано меду, ц	105	124
Повна собівартість реалізованої продукції, тис. грн	41,4	59,3
Виручка від реалізації, тис. грн	44,1	56,2
Економічна ефективність виробництва		
Одержано меду від бджолосім'ї, кг		
Повна собівартість 1 ц меду, грн		
Ціна реалізації 1 ц меду, грн		
Прибуток, збиток (-) на 1 ц меду, грн		
Рівень рентабельності, збитковості (-), %		

Висновки: _____

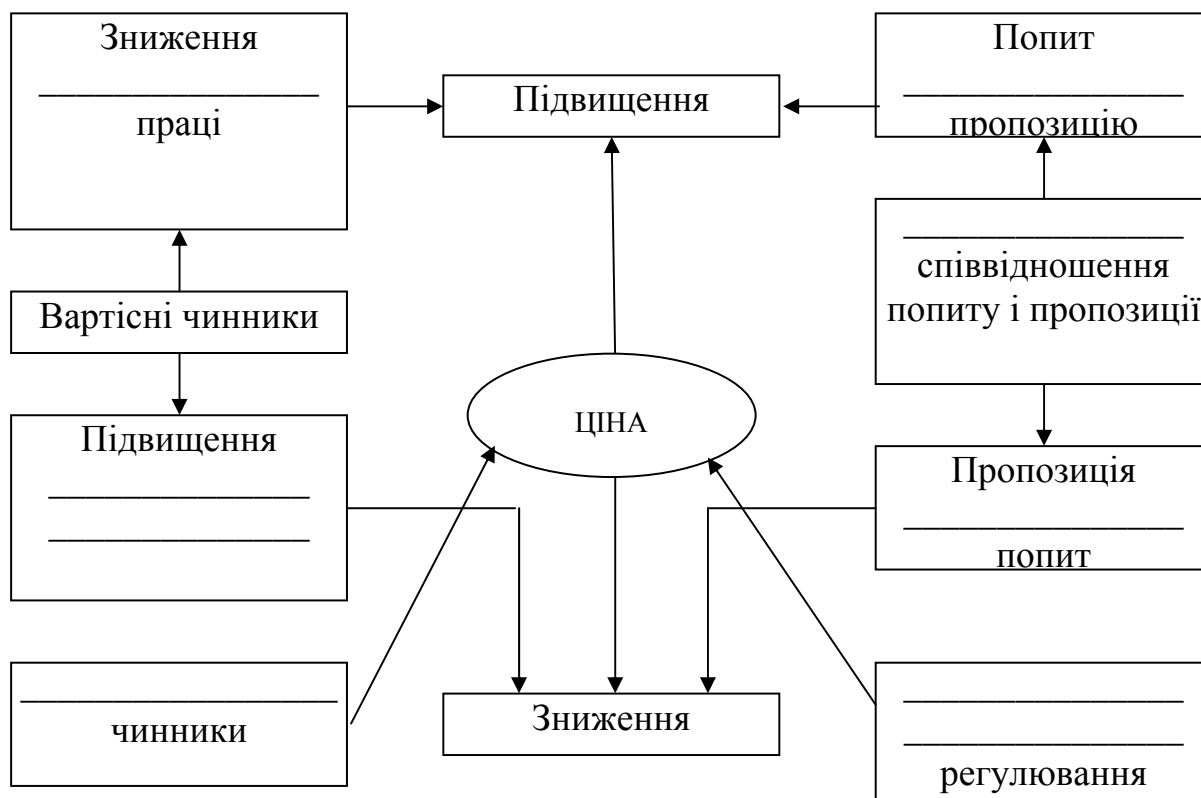

Запитання для самоконтролю

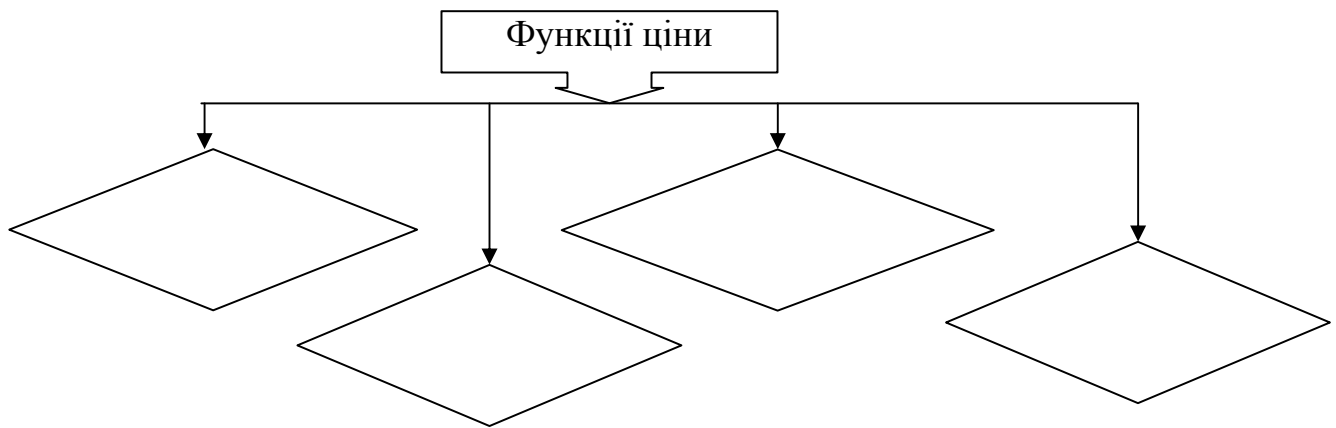
1. Перелічіть різні види продукції бджільництва.
2. Як Ви вважаєте, чи потрібно розвивати бджільництво в Україні?
3. За якими напрямками нині розвивається вітчизняне бджільництво?
4. Які показники характеризують економічну ефективність бджільництва?
5. Як можна підвищити економічну ефективність галузі?
6. Охарактеризуйте ринок продукції бджільництва?
7. Поясніть значення бджільництва для розвитку галузей рослинництва?
8. Який рівень економічної ефективності виробництва меду у сільськогосподарських підприємствах?
9. Перелічіть основні фактори, які впливають на зниження собівартості меду?

Тема 10. Ціноутворення і ціни на продукцію сільського господарства

Ціна – це грошовий вираз вартості (кількості грошей), що сплачений за

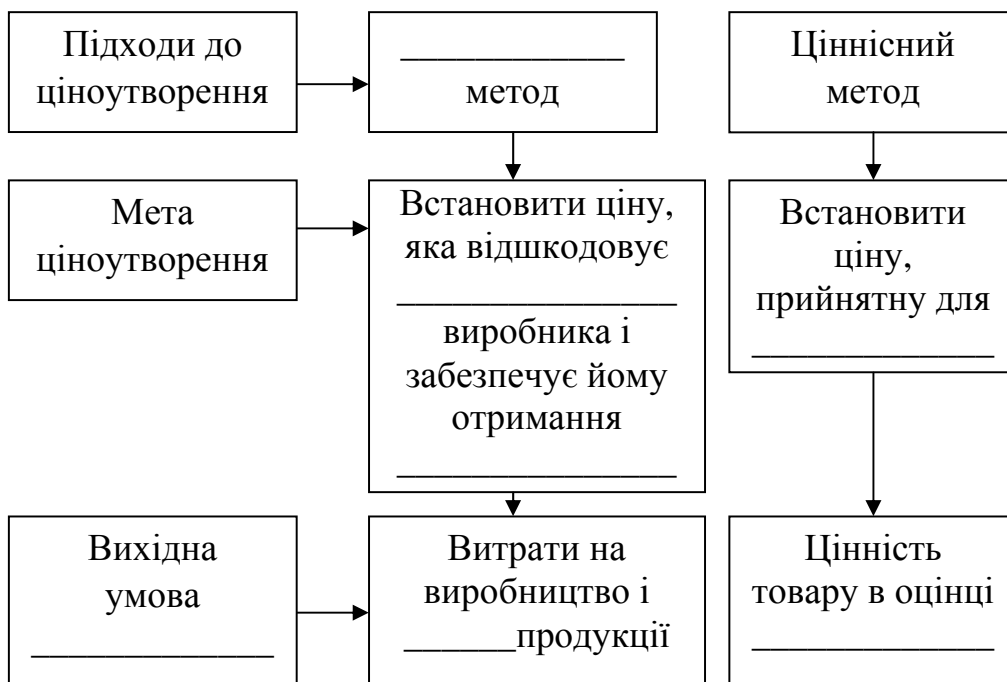

Чинники, які впливають на ціну товару

Функції цін

Методи ціноутворення – це способи визначення ціни на певний вид товару.

Зміст витратного і ціннісного підходів до ціноутворення

Залежно від сфери функціонування і характеру зв'язків між виробниками, торговельними організаціями і споживачами продукції в системі цін, що діють у сільському господарстві, розрізняють такі їх види: *закупівельні ціни, оптові ціни промисловості, розрахункові ціни, договірні ціни, роздрібні ціни та ціни продуктового ринку*

Основні принципи утворення закупівельних цін на продукцію сільського господарства:

1. Ціни на продукцію сільського господарства повинні бути економічно обґрунтованими;

2. Встановлення економічно обґрунтованого співвідношення закупівельних цін на різні види сільськогосподарської продукції;

3. Встановлення економічно обґрунтованого співвідношення цін на сільськогосподарську продукцію і на промислові засоби виробництва, що реалізуються аграрним підприємствам;

4. Рівень закупівельних цін на продукцію сільського господарства встановлюється з урахуванням її якості;

5. Закупівельні ціни на деякі види сільськогосподарської продукції встановлюються з урахуванням строків її реалізації;

6. Рівень закупівельних цін встановлюється і регулюється з урахуванням співвідношення між попитом і пропозицією різних видів продукції.

Задачі

1. Ціни виконують різні функції, зокрема розподільчу і стимулюючу. Відомо, що там, де є розподіл, присутній стимул, а виникнення останнього передбачає розподіл ресурсів. Чи існує тотожність між цими функціями? Яка Ваша думка щодо функцій ціни?

Пояснення: _____

2. Деякі економісти вважають, що використання реклами як цільової інформації про споживчі властивості товарів та послуг для їх популяризації і збуту є обов'язковою умовою. Проте із практики відомі випадки, коли реклама не потрібна. Чи згодні Ви з цим? Наведіть приклади.

Пояснення: _____

3. Вільні ціни є ознакою ринкової економіки. Вони не повинні регулюватися державними органами. Проте іноді можна почути думку про необхідність регулювання цін, в якому активну участь має брати держава. Чи існує державне регулювання цін? Якщо так, то у чому полягає його сутність? Коли воно потрібне?

Пояснення: _____

4. Припустимо, що ціна на певний товар становить 35 грн. За інших однакових умов продуктивність праці при виробництві цього товару зросла вдвічі, попит на цей товар збільшився також удвічі. Як зміниться ціна на цей товар?

Пояснення: _____

5. У багатьох підручниках наголошується на неприпустимості монополізму в ціноутворенні. Проте в діяльності окремих структур та галузей монополізм існує. Чи є це явищем перехідного періоду, чи необхідністю, яку потрібно брати до уваги? Яка Ваша думка щодо цього?

Пояснення: _____

6. Роздрібна ціна виробу 850 грн структура роздрібною ціни наведена в таблиці.

Структура роздрібної ціни виробу

Елементи ціни	%	грн.
Собівартість виробу		480
Прибуток		85
ПДВ		160
Витрати і прибуток збутових організацій		65
Витрати і прибуток торговельних організацій		60
Всього		

Встановити гуртову ціну підприємства і промисловості.

Розв'язання: _____

7. За рік підприємство реалізувало 40 комбайнів. Виробнича собівартість комбайна – 320 780 грн. Річні витрати по реалізації становлять 420 500 грн. Прибуток повинен становити 10 % від повної собівартості реалізованої продукції. Визначити роздрібну ціну комбайна.

Розв'язання: _____

8. Визначити роздрібну ціну на вибір, якщо відомо, що виробнича собівартість виробу 450,6 грн, витрати на збут – 13 %, планова рентабельність – 23 %, ПДВ – 20 %, націнка збутових організацій – 5 %, націнка торговельних організацій – 6,5 %.

Розв'язання: _____

Запитання для самоконтролю

1. Яка роль цін у збільшенні виробництва та підвищенні якості реалізованої сільськогосподарської продукції?

2. Наведіть основні принципи ціноутворення на продукцію сільського господарства.
3. Яким є механізм ринкового ціноутворення?
4. Роль закупівельних і договірних цін у стимулюванні виробництва сільськогосподарської продукції та підвищенні її ефективності.
5. Наведіть етапи формування ціни.
6. Наведіть види цін за такими критеріями: розміри купівлі-продажу; способи формування; територія дії.
7. Чим відрізняються національні та світові ціни? Які країни встановлюють світові ціни?
8. Суть ціни як важливої економічної категорії.
9. Під дією яких факторів формується ціна на конкурентному ринку?
10. Назвіть необхідні умови ринкового ціноутворення.
11. Назвіть та розкрийте суть основних функцій ціни.
12. Які види цін застосовують у вітчизняній практиці?
13. Які чинники впливають на процес ціноутворення?

Підписано до друку 05.05.26
Ум. друк. арк. 7,0
Наклад 50 прим.

Формат 60x84\16
Зам. № 260268

Віддруковано у редакційно-видавничому відділі НУБіП України
вул. Героїв Оборони, 15, Київ, 03041
тел.: 527-81-55

